

Міністерство освіти і науки України
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет – *Економіки бізнесу і контролю*

Кафедра – *Обліку та аудиту*

Ступінь вищої освіти – *другий (магістр)*

Спеціальність – *071 «Облік і оподаткування»*

Освітня програма – *«Облік і аудит»*

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему: «*Організація і методика обліку та аналізу розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами (на прикладі філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1»»*»

ШИФР КРМ.ОтаА.1.505-03.1.10

Здобувач: _____ Козак О.А.

Керівник: _____ к.е.н., доц. Ступницька Т.М.

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від ”12“ грудня 2023 р., протокол № 7.

Завідувач кафедри

обліку та аудиту _____ Валерій НЕМЧЕНКО

Одеса – 2023 р.

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРИКЛАДНОЇ ЕКОНОМІКИ
І МЕНЕДЖМЕНТУ ім. Г.Е. Вейнштейна

Факультет – Економіки бізнесу і контролю

Кафедра – Обліку та аудиту

Ступінь вищої освіти – другий (магістр)

Спеціальність – 071 «Облік і оподаткування»

Освітня програма – «Облік і аудит»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри обліку та аудиту

« ____ » _____ 2022 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

здобувача

Олександра КОЗАКА

1. Тема роботи: ***«Організація і методика обліку та аналізу розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами (на прикладі філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1»)»***.

Затверджена наказом від 11 вересня 2023 р. наказ № 505-03

2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи 8 грудня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: ***Звітні дані про діяльність підприємства за 2020-2021р.р.***

4. Зміст кваліфікаційної роботи магістра: ***Теоретичні основи організації і методики обліку об'єкту дослідження. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства за 2020-2021 роки. Особливості організації бухгалтерського обліку на підприємстві та практичні аспекти обліку об'єкту дослідження. Висновки та пропозиції.***

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) ***таблиць – 47 , рисунків – 5.***

6. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи, що стосуються їх:

Розділ	Консультант (вчене звання, П.І. п-Б)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

7. Дата видачі завдання **14 серпня 2023 р.**

Керівник _____ Ступницька Т.М.

Завдання прийняв до виконання _____ Козак О.А.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів кваліфікаційної магістерської роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1. <i>Розробка теоретичного розділу кваліфікаційної роботи</i>	12.08.23 - 20.09.23	
2. <i>Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства</i>	21.09.23 - 21.10.23	
3. <i>Особливості організації бухгалтерського обліку на підприємстві та практичні аспекти обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами за напрямом кваліфікаційної роботи на ньому</i>	22.10.23 - 28.11.23	
4. <i>Оформлення кваліфікаційної роботи</i>	29.11.23 - 8.12.23	

Здобувач-магістр _____ Козак О.А.

Керівник роботи _____ Ступницька Т.М.

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувач-магістр _____ Козак О.А.

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи на тему: «Організація і методика обліку та аналізу розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами (на прикладі філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1»)»

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних і дослідження методологічних положень з обліку та аналізу розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами, та пошук шляхів вдосконалення даних аспектів на підприємстві.

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів. У першому розділі було розглянуто теоретичні основи організації і методики обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами підприємства: визначено суть та класифікацію заборгованостей, проведений аналіз економічної літератури з питання визначення та класифікації заборгованостей, наведена нормативно-правова база обліку заборгованостей, розглянуто документальне оформлення, відображення інформації у фінансовій звітності, та податковий облік цих заборгованостей. В другому розділі проведений аналіз фінансово-економічних показників діяльності та аналіз розрахунків філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» за два роки з поглибленим аналізом розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами підприємства. В третьому розділі розкривається організація бухгалтерського обліку та обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами на філії АТ «ДПЗКУ» Кіровоградський КХП № 1».

У висновках вказані результати проведеного дослідження організації і методики обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1», запропоновано рекомендації щодо удосконалення обліку розрахунків за товарним операціями з дебіторами та кредиторами, а також пропозиції, які призведуть до покращення діяльності підприємства.

Кваліфікаційна робота містить:

текстової частини – 100 с.

таблиць – 47;

рисуноків – 5;

додатків – 3.

ЗМІСТ

	С.
Вступ	5
1. Теоретичні основи організації і методики обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами підприємства	9
1.1. Економічна сутність розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами підприємства	9
1.2. Нормативно-правова база та завдання фінансового обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами підприємства	22
1.3. Методологія фінансового обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами підприємства за національними стандартами	27
1.4. Податковий облік розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами підприємства	35
2. Організація і методика фінансово-економічного аналізу діяльності та аналізу розрахунків Філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП №1»	43
2.1. Техніко-економічна характеристика Філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП №1»	43
2.2. Методика аналізу розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами підприємства та аналіз розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами Філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП №1»	48
2.3. Аналіз фінансових результатів діяльності Філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП №1»	60
2.4. Загальний аналіз фінансового стану підприємства	66
3. Практика бухгалтерського обліку та обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами Філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП №1»	83
3.1. Організація бухгалтерського обліку на підприємстві	83
3.2. Облік розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами Філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП №1»	86
Висновки та пропозиції	94
Список використаних джерел	97
Додатки	101

ВСТУП

Актуальність теми. Нестабільна економічна ситуація сьогодення, яка склалася у період військового стану в Україні, має значний вплив на фінансовий стан підприємств. Втрата майна підприємствами у зоні бойових дій, порушення логістичних зв'язків, труднощі доступу до ринків сировини і ринків збуту та інші проблеми безпосередньо вплинули на розрахункові відносини і призвели до неможливості виконання зобов'язань за договірними відносинами. Усе це призводить до погіршення результатів діяльності та фінансового стану широкого кола підприємств-контрагентів і безпосередньо позначається на бізнес-кліматі країни.

У процесі діяльності підприємство не завжди здійснює розрахунки з іншими підприємствами або фізичними особами одночасно з передачею майна, виконанням робіт, наданням послуг тощо. У зв'язку із цим у підприємства виникає дебіторська та кредиторська заборгованість за товарними операціями.

Організація обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами має стратегічне значення для суб'єктів господарювання. Результати цього процесу впливають на фінансову стійкість, базу оподаткування підприємства, формування доходів та витрат і, як наслідок, на досягнення стратегічних цілей його розвитку в умовах ринку та забезпечення конкурентоспроможності, прибутковості господарської діяльності. Актуальним питанням є перевірка правильності, своєчасності, достовірності інформації про фінансовий стан суб'єкта господарювання, дебіторської та кредиторської заборгованостей та законності господарських операцій, у результаті яких вона виникає. Облік дебіторської та кредиторської заборгованостей є одним із ключових завдань у вирішенні проблем, що виникають під час поточного управління підприємством, у тому числі з позиції оптимального співвідношення між ліквідністю та прибутковістю. Сучасний етап економічного розвитку країни характеризується значним уповільненням платіжного обороту, що викликає збільшення сум кредиторської та дебіторської заборгованостей на підприємствах.

Інформаційною базою дослідження є – законодавчі акти України, міжнародні та національні стандарти бухгалтерського обліку, постанови Верховної Ради України, Кабінету Міністрів, дослідження класиків економічної теорії, наукові праці віт-

чизняних та зарубіжних вчених з питань організації і методики обліку та аналізу розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами, а також дані первинного, аналітичного і синтетичного обліку досліджуваного підприємства, річні звіти, дані статистичної звітності, довідкові матеріали.

Дослідженню цих проблем присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема з дебіторської заборгованості, таких як Білик М.Д., Бріхгем Є.Ф., Бутинець Ф.Ф., Бланк І.А., Голов С.Ф., Завгородній В.П., Чумаченко М.Г., Палій В.Ф., Пушкар М.С., Швець В.Г., Шевчук В.О., із зарубіжних дослідників Алчер А., Ван Бред М., Мертон Р., Стоун Д., Хендриксен Е., Хитчинг К., Хорн Дж. та інші.

Дослідженню сутності кредиторської заборгованості присвячені праці таких вітчизняних вчених, як Дублей В.В., Гуменюк М.М., Чорненька О.Б., Хохлов М.П., Корнієнко О.С., Томчук О.Ф., О.Є. Майборода, І.П. Косарєва, І.О. Корабейнікова, та інші.

Однак серед науковців відсутній єдиний підхід до класифікації дебіторської та кредиторської заборгованостей за різними ознаками, а це унеможлиблює застосування системного підходу до визнання, оцінки суми і структури цих заборгованостей. У зв'язку з цим вибір теми дослідження є актуальною.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних і дослідження методологічних положень з обліку та аналізу розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами, вивчення стану обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» відповідно до законодавчих і нормативних актів та пошук шляхів вдосконалення даних аспектів на підприємстві.

Відповідно до мети сформульовано *завдання дослідження:*

- визначити економічну сутність теоретичних положень та економічної природи розрахунків;
- здійснити огляд нормативно-правової бази, яка регламентує порядок обліку розрахунків;
- дослідити методику формування облікової інформації в первинних бухгалтерських документах щодо заборгованості;

- здійснити дослідження аналітичного і синтетичного обліку дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства;

- вивчити питання щодо класифікації заборгованості з метою підвищення ефективності управління;

- здійснити аналіз основних фінансово-економічних показників та фінансовий аналіз діяльності філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» за два роки;

- вивчити особливості методики аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства та визначити його етапи;

- вивчити організацію обліку та практичні аспекти обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1»»;

- запропонувати напрями вирішення ідентифікованих проблем.

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом дослідження виступають розрахунки за товарними операціями з дебіторами та кредиторами. Предметом дослідження є сукупність питань організації і методики бухгалтерського обліку та аналізу розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами на філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1».

Методи дослідження. При дослідженні використовувались різні джерела теоретичного та фактичного матеріалу. Їх можна умовно поділити на такі групи: нормативно-правові акти; наукова та методична література бухгалтерського обліку; фінансова звітність підприємства та результати його господарської діяльності. При вирішенні поставлених завдань були використані загально-логічні методи і прийоми дослідження, науковий метод, емпіричний метод та метод аналізу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці науково обґрунтованих методичних рекомендацій щодо удосконалення системи розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами і методики їх обліку та аналізу на підприємстві, що сприятиме зростанню ефективності управління фінансами через підвищення реальності інформаційного забезпечення.

Апробація результатів роботи. Основні теоретичні та практичні результати дослідження:

– доповідалися та отримали позитивну оцінку на конференціях: науковій конференції здобувачів вищої освіти ОНТУ 28 березня 2023 р. (секція обліку та аудиту), V Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Актуальні аспекти соціально-економічного розвитку України: погляд молоді», 30-31 травня 2023 р. м. Одеса, XI Міжнародної науково-практичної конференції «Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття» 17-18 жовтня 2023р. м. Одеса (Додаток А), та надруковані у тезах конференцій (2 тези конференції).

- запропоновані до застосування в практичній діяльності підприємства харчової промисловості філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» (довідка про впровадження від 03.11.2023р. № 05-1/704 наведена у Додатку Б);

- докладені та апробовані на науковому колоквиумі «Сучасні аспекти проведення аналізу функціонування національної економіки та діяльності її суб'єктів в контексті забезпечення їх конкурентоспроможності та ефективності діяльності» в рамках дослідження наукової школи «Забезпечення конкурентоспроможності та ефективності функціонування національної економіки та її суб'єктів» кафедри обліку та аудиту ОНТУ 28.11.2023 р. (Додаток В).

Загальна структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи становить 100 стор., містить 47 таблиць на 62 стор., 5 рисунків на 5 стор., 3 додатків, список використаних джерел з 41 найменування на 4 стор.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ І МЕТОДИКИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ З ДЕБІТОРАМИ ТА КРЕДИТОРАМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами підприємства

Сучасний стан економіки, наростання конкурентної боротьби серед підприємств усіх галузей у сукупності з високою кількістю ненадійних контрагентів і низьким рівнем фінансової дисципліни підприємств загалом, викликає зростання як дебіторської та кредиторської заборгованостей так й проблеми обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами. Тому сьогодні найбільш важливими проблемами, рішення яких повинно сприяти покращенню фінансового стану підприємства, є розроблення системи управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, визначення насамперед сутності цих понять (що саме розуміють під термінами «дебіторська та кредиторська заборгованість») та причин їх виникнення, що сприятиме ефективному управлінню і контролю за їх розмірами, термінами погашення на підприємстві.

В ринковій економіці взаємовідносини між підприємствами, організаціями і установами, мають характер грошових розрахунків, підприємства водночас можуть виступати як постачальниками для одних, так і покупцями для інших. В ході господарських відносин, наявність заборгованості є об'єктивним явищем. Зважаючи на обмеженість фінансових ресурсів, заборгованість суттєво впливає на фінансовий стан підприємства та результати його діяльності. При цьому дебіторська заборгованість зумовлює тимчасове вилучення обігового капіталу підприємства та зменшення рівня його оборотності, а кредиторська – тимчасове залучення капіталу. Тому досить важливим є постійне відстеження пропорцій між цими двома видами заборгованостей.

Розрахунки за товарними операціями з дебіторами та кредиторами виникають внаслідок проведення безготівкових розрахунків з покупцями, підрядниками, фінансовими органами, робітниками, службовцями, органами соціального страхування, депонентами, підзвітними особами, тощо [40].

Для цілей організації обліку основною є класифікація з плану рахунків бухгалтерського обліку, згідно якого дебіторська заборгованість поділяється на: дебіторська заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду, довгострокові векселі одержані, іншу довгострокову дебіторську заборгованість, короткострокові векселі одержані, розрахунки з покупцями та замовниками, розрахунки з різними дебіторами. Відповідно зобов'язання узагальнено поділяються на: довгострокові зобов'язання, поточні зобов'язання, непередбачені зобов'язання, доходи майбутніх періодів, забезпечення. Кожна з цих груп має багато складових [8, 40, 41].

Як дебіторська так і кредиторська заборгованість класифікуються за багатьма ознаками, основні з них наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Ознаки класифікації дебіторської і кредиторської заборгованості*

№ з/п	Класифікаційні групи	Підвиди
1	за терміном погашення	довгострокова, поточна
2	своєчасність погашення	заборгованість за якою термін оплати не настав, заборгованість не сплачена в термін
3	за формою погашення	монетарна і немонетарна
4	контрагентами	вітчизняних і іноземних дебіторів
5	забезпеченістю	забезпечена і незабезпечена;
6	відповідно до умов договору	термінова, прострочена і відстрочена
7	імовірністю погашення	безнадійна і сумнівна
8	в залежності від операційного циклу	товарна (операційна), нетоварна (не операційна)
9	юридичного оформлення	договірна, не договірна

* складено за даними [15, 40, 41]

Розрахункові операції згідно плану рахунків класифікують на розрахунки з покупцями та замовниками, розрахунки з різними дебіторами, розрахунки з постачальниками та підрядниками, розрахунки за податками і платежами, розрахунки за страхуванням, розрахунки за виплатами, розрахунки з учасниками, розрахунки за іншими операціями.

У підприємств багатьох розвинутих країн світу частка дебіторської заборгованості становить близько 20% активів, за даними Державної служби статистики в Україні вона – 60% [20].

Аналіз сучасної економічної літератури дає підставу констатувати, що сьогодні немає єдиного підходу до визначення поняття «зобов'язання» та дебіторської за-

боргованості.

У процесі своєї діяльності підприємство не завжди здійснює розрахунки з іншими підприємствами або фізичними особами одночасно з передачею майна, виконанням робіт, наданням послуг. У зв'язку із цим у нього виникає дебіторська заборгованість. Організація обліку розрахунків із дебіторами має стратегічне значення для суб'єктів господарювання. Результати цього процесу впливають на фінансову стійкість, базу оподаткування підприємства, формування доходів та витрат і, як наслідок, на досягнення стратегічних цілей його розвитку в умовах ринку та забезпечення конкурентоспроможності, прибутковості господарської діяльності.

Дослідженням питань сутності дебіторської заборгованості займалися такі автори, як Білик М.Д., Бріхгем Є.Ф., Бутинець Ф.Ф., Бланк І.А., Голов С.Ф., Завгородній В.П., Чумаченко М.Г., Палій В.Ф., Пушкар М.С., Швець В.Г., Шевчук В.О., із зарубіжних дослідників Алчер А., Ван Бред М., Мертон Р., Стоун Д., Хендриксен Е., Хитчинг К., Хорн Дж. та ін.

Дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату. При цьому дебіторами є всі юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів.

Не дивлячись на велику кількість визначень, дебіторська заборгованість є певним видом кредитних відносин між покупцем та продавцем продукції. І завжди існує певний ряд проблем пов'язаний з розрахунком між ними.

Дебіторська заборгованість, як поняття, є досить широко висвітлено в науковій літературі. Існують різні думки авторів щодо визначення цього поняття (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Підходи щодо визначення поняття «дебіторська заборгованість підприємства» в економічній літературі*

Автор	Визначення
Р.А. Слав'юк А.Ю. Редько	Грошові кошти, які дебітори повинні сплатити підприємству.
І.О. Бланк	Борги - під дебіторською заборгованістю необхідно розуміти суму заборгованості на користь підприємства, що представлена фінансовими зобов'язаннями юридичних та фізичних осіб по розрахунках за товари, роботи, послуги, видані аванси та ін.

Автор	Визначення
О.М. Кияшко	Борги - визначає дебіторську заборгованість як суму заборгованості дебіторів підприємству на певну дату, що виникла в результаті минулих подій, яку кредитор має право вимагати відшкодувати.
Л.О. Лігоненко	Боргові вимоги - визначає дебіторську заборгованість як включені у склад активів підприємства майнові вимоги до інших осіб, які є боржниками у відносинах, що виникають за різних обставин.
Н.Ю.Зудіна	Права на повернення боргу - визначає поняття “дебіторська заборгованість” як право організації на надходження фінансових і нефінансових активів, яке виникає із зобов’язань юридичних та фізичних осіб у процесі господарської діяльності.
Л.В. Черненко	Права на повернення боргу - вважає, що дебіторська заборгованість є правами (вимогами), що належать продавцю (постачальнику) як кредитору на отримання боргів контрагентами, та фінансовим ресурсом, що тимчасово вилучений з кругообігу й підлягає поверненню в майбутньому.
Н.В. Дембінський І.А. Єфремов Ю.С. Ігумнов	Кошти у розрахунках
Т.В. Момот	Відкритий кредит - ототожнює дебіторську заборгованість із безвідсотковою позикою контрагентам.
Т.М. Мараховська О.С. Любенко	Вкладення в обігові кошти - зазначають, що дебіторська заборгованість – елемент оборотного капіталу, сума боргів фізичних та юридичних осіб підприємству.
О.С. Іванілов	Вкладення в обігові кошти - вважає, що це – складова оборотного капіталу, яка передбачає певні вимоги до фізичних та юридичних осіб з оплати товарів, продукції, робіт

* складено за даними [12, 27, 28, 31]

Кредиторські зобов’язання – це заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди.

Кредиторська заборгованість – тимчасово залучені суб'єктом у власне користування грошові кошти, які підлягають поверненню юридичній або фізичній особі. Кредитори – юридичні і фізичні особи, яким внаслідок минулих подій підприємство заборгувало певні суми коштів, їхніх еквівалентів чи інших активів.

Дослідженню сутності кредиторської заборгованості присвячені праці таких вітчизняних вчених, як Дублей В.В., Гуменюк М.М., Чорненька О.Б., Хохлов М.П., Корнієнко О.С., Томчук О.Ф., О.Є. Майборода, І.П. Косарева, І.О. Корабейнікова, та інші. Кредиторська заборгованість, як поняття, є досить широко висвітлено в науковій літературі. Існують різні думки авторів щодо визначення цього поняття (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Підходи щодо визначення поняття «кредиторська заборгованість підприємства» в економічній літературі*

Автор	Визначення
А.Б. Борисов	Грошові кошти, які тимчасово підпорядковані підприємству, фірмі, які підлягають поверненню юридичній або фізичній особі, у яких вони позичені і яким вони невиклачені.
Ф.Ф.Бутинець, Л.Л. Горещька	Форма розрахунку за товари та послуги, придбані під час регулярно повторюваних операцій підприємства та використовувані для переробки (як сировина) або для подальшого перепродажу.
С.Ф. Голов, В.М. Костюченко	Суми, які нараховуються постачальникам за купівлю у них товарів або послуг в кредит.
Г.О. Партин, А.Г. Загородній	Заборгованість підприємства іншим юридичним і фізичним особам, що виникла в результаті здійснених раніше дій (подій), оцінена в гривнях і щодо якої в підприємства існують зобов'язання її погашення в певний строк.
Н.М. Ткаченко	Тимчасово залучені суб'єктом у власне користування грошові кошти, які підлягають поверненню юридичній або фізичній особі.
М.П. Хохлов, О.С. Корнієнко	Позичені підприємством в інших юридичних і фізичних осіб грошові кошти, оцінені в гривнях, щодо яких у підприємства існують зобов'язання погашення у певний строк.
О.Ф. Томчук	Різновид комерційного кредиту, який виступає важливим фактором стабілізації фінансового стану підприємства.
О.Б. Чорненька	Результат правовідносин суб'єкта господарювання, який є наслідком вчинення певної дії одного суб'єкта до іншого суб'єкта господарювання, фізичної особи, держави, позабюджетного фонду щодо передачі ТМЦ, грошових коштів чи інших активів, надання послуг, виконання робіт, або дії законодавчо-нормативних документів (виникнення заборгованості з податків чи інших обов'язкових платежів перед бюджетом та позабюджетними цільовими фондами) та надає кредитору право вимоги.
О.Є. Майборода, І.П. Косарева, І.О. Корабейнікова	Правові відносини між сторонами, які мають документальне підтвердження щодо тимчасового залучення підприємством у власне користування грошових коштів, які не належать підприємству, або це різновид комерційного кредиту, форма розрахунку за товари і послуги, які придбаються.

* складено за даними [14, 18, 19, 24, 36]

У зв'язку з тим, що вчені застосовують різні категорії, поняття та терміни, а саме: зобов'язання, заборгованість, розрахунки; короткострокові та поточні зобов'язання тощо, необхідно, на нашу думку, виокремити категорії «зобов'язання», «заборгованість», «розрахунки» та розглянути їх із трьох поглядів – за юридичною, економічною, бухгалтерською ознаками.

За економічною суттю: зобов'язання – зобов'язання організації перед контрагентами повинні розглядатися як статті його доходів, а зобов'язання контрагентів перед організацією – як статті його витрат; заборгованість – грошові суми, які підлягають сплаті, але не сплачені; розрахунки – грошові відносини, що виникають між

організаціями за товарними і нетоварними операціями.

Практика показує, що зобов'язання можуть виникнути за укладеними договорами (договірні зобов'язання: односторонні – одна сторона бере на себе обов'язок перед іншою стороною вчинити певні дії або утриматися від них, а інша сторона наділяється лише правом вимоги без виникнення зустрічного обов'язку щодо першої; двосторонні – правами та обов'язками наділені обидві сторони договору) або нормативними документами.

У бухгалтерському обліку, як інформаційній системі управління підприємством, зобов'язання виникають не в момент укладення договору, а після здійснення однією із сторін передбачених у договорі дій (або бездіяльності), унаслідок яких виникає дебіторська заборгованість однієї сторони перед іншою – зобов'язання погасити цю заборгованість, яка називається кредиторською.

Як економічна категорія зобов'язання – це заборгованість підприємства, яка виникла в результаті минулих подій, погашення якої в майбутньому, як очікується, приведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди. Зобов'язання з фінансового погляду передбачає обмін ресурсами, які мають грошовий вимір. Крім того, зобов'язання повинно бути локалізоване у часі, тобто повинен бути момент настання зобов'язання і період часу в бухгалтерському обліку, протягом якого воно діє.

Існує безліч чинників, що визначають обсяг заборгованості, їх поділяють на зовнішні та внутрішні, рис. 1.1.

Зовнішні фактори практично не залежать від діяльності підприємств і обмежити їх вплив досить складно. Що стосується внутрішніх, то вони залежать від того, наскільки організовано управління дебіторською заборгованістю в межах діяльності підприємства.

В бухгалтерському обліку відображення знаходять лише ті зобов'язання, що виникають в результаті розрахунків між підприємствами, і ті, які призводять в майбутньому до зменшення економічних вигід і можуть бути достовірно визначені. Ці зобов'язання виникають в результаті здійснення фірмою різноманітних угод і є юридичною підставою для наступних платежів за товари або надані послуги.

Дійсно, якщо розглянути традиційне бухгалтерське рівняння: Активи = Капітал + Зобов'язання, то виходить, що зобов'язання – це та частина активів, яку ми втрачаємо в певний момент часу у майбутньому. Відповідно їх відображення в обліку відбувається через систему подвійного запису – фундаментального методу бухгалтерського обліку, адже в угодах завжди є боржник і кредитор (Дебет та Кредит). Тому, якщо розглянути зобов'язання з точки зору бухгалтерського рівняння, то його зміст буде більш широким.

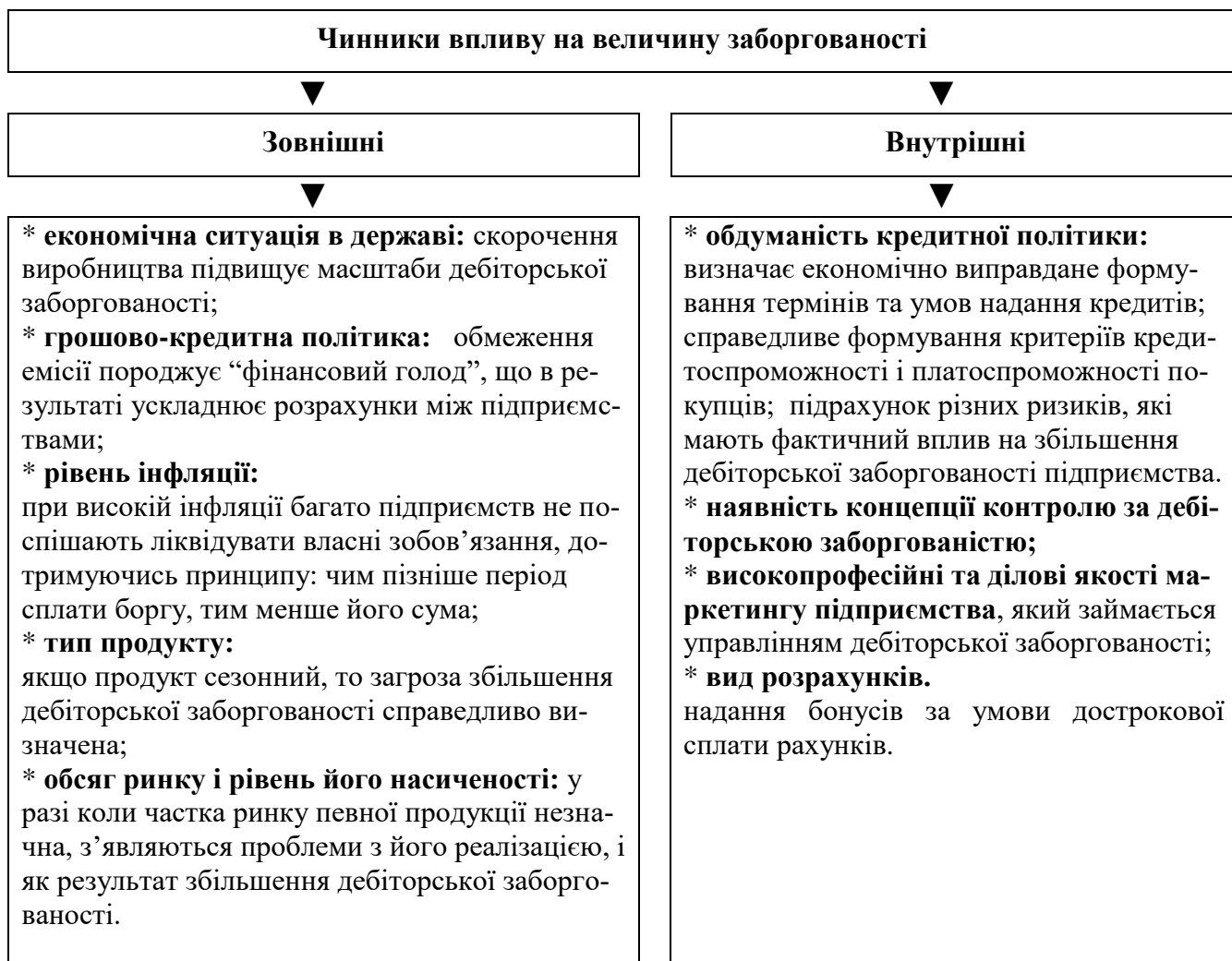

Рис. 1.1. Чинники впливу, що визначають обсяг заборгованості

* складено за даними [14]

Таким чином, можна сказати, що та частина пасиву балансу, яка не є капіталом, є зобов'язанням. Однак, в нашому дослідженні ми зупинимося на розгляді саме розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами. В табл. 1.4 наведені особливості утворення дебіторської та кредиторської заборгованості.

Таблиця 1.4 – Особливості утворення дебіторської та кредиторської заборгованості*

Особливості функціонування	
Дебіторська заборгованість	Кредиторська заборгованість
1. В широкому розумінні охоплює всі розрахунки підприємств-постачальників з підприємствами-покупцями і є передумовою кредиторської заборгованості.	1. Здатна «нав'язувати» визначений тип економічних відносин, оскільки її утворення зазвичай є прибутковим для одних підприємств і збитковим для інших.
2. Це відносно самостійне явище, оскільки грошова вимога на стягнення дебіторської заборгованості може бути переуступлена третій стороні.	2. Кредиторській заборгованості притаманно заміщувати власні оборотні кошти підприємства.
3. Не співпадає за тривалістю існування з кредиторською.	3. Володіє якістю «виштовхувати» з господарського обороту банківські кредити (з причини дешевизни кредиторської заборгованості на відміну від банківського кредиту).
4. У більшості випадків відображає перехід оборотних засобів зі сфери виробництва у сферу обігу.	4. Відрізняється швидким розповсюдженням від підприємства до підприємства по ланцюгу взаємопов'язаних платежів, що викликає необхідність заліків взаємних вимог.
	5. Здатна трансформувати безготівкові розрахунки і змінювати способи платежів.
	6. Між виробництвом та неплатежами розташована проміжна «ланка» матеріальних оборотних засобів та запасів підприємства. Тому перш, ніж здійснити вплив на скорочення виробництва, прострочена кредиторська заборгованість активно впливає на скорочення матеріальних оборотних засобів та запасів. В цілому, на певному етапі прострочена частина кредиторської заборгованості здатна послабити фінансово-кредитну систему країни.

* складено за даними аналізу [12, 14, 15, 17, 18]

Між кредиторською і дебіторською заборгованістю є багато спільного і відмінного. Спільним є те, що обидва види заборгованості основані на розриві в часі між товарною угодою і її оплатою і, таким чином, базуються на функції грошей як засобу платежу. Відмінність між ними впливає з особливостей функціонування цих видів заборгованості.

Узагальнюючи сутність характеристики розрахунків за зобов'язаннями, можна сказати, що науково обґрунтована класифікація зобов'язань та дебіторської заборгованості підприємства за юридичною, економічною та бухгалтерською ознаками необхідна для розуміння того що, право встановлює підстави виникнення зобов'язань і

порядок здійснення угод, а бухгалтерський облік – документально відображає наслідки виконання умов конкретного договору, тобто веде облік угоди, як сукупності окремих операцій. Детальна класифікація дебіторської та кредиторської заборгованості дає можливість глибше зрозуміти їхню сутність, а також допомагає бухгалтерам і керівникам отримувати різнобічну інформацію про розрахунки за зобов'язаннями з метою їх оптимізації для прийняття рішень і формування стратегії розвитку підприємства в майбутньому.

Дебіторську заборгованість класифікують за різними ознаками:

- за терміном погашення: залежно від строку погашення (до 12 місяців чи більше) дебіторська заборгованість буває довгостроковою і короткостроковою;
- за способом погашення: дебіторську заборгованість поділяють на грошову (її погашення очікується грошовими коштами (у гривні або валюті) чи їхніми еквівалентами) і товарну (очікується, що заборгованість буде погашена товарами, роботами, послугами, а не грошима);
- за своєчасністю погашення: дебіторську заборгованість поділяють на звичайну (строк сплати якої за договором ще не настав), сумнівну (поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником) та безнадійну (поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності) [14-18].

Управління дебіторською заборгованістю представляє собою частину загальної політики управління оборотними активами і маркетингової політики підприємства, направленої на розширення обсягу реалізації продукції, яка полягає в оптимізації загального розміру цієї заборгованості і забезпечення своєчасної її інкасації.

Серед всіх видів дебіторської заборгованості найбільшу питому вагу має заборгованість покупців за відвантажену продукцію, а саме:

- дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, строк оплати яких не настав;
- дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, несплачені в строк;
- дебіторська заборгованість по векселях отриманих.

На заборгованість за розрахунками з покупцями припадає 70-80% всієї дебі-

торської заборгованості. Саме тому управління дебіторською заборгованістю на підприємстві пов'язано в першу чергу з оптимізацією розміру та забезпеченням інкасації заборгованості покупців по розрахунках.

Послаблення розрахункових умов, що може призвести до збільшення дебіторської заборгованості покупців, має свої переваги і недоліки. Так, з одного боку - це зростання обсягу продажу товарів та прибутку, а з іншого - збільшення суми безнадійних боргів та додаткові фінансові витрати через наявність на балансі дебіторської заборгованості.

Кредиторську заборгованість класифікують за певними критеріями:

– за встановленим строком погашення: довгострокову (зобов'язання, які не очікуються до погашення протягом операційного циклу підприємства або 12 місяців з дати балансу) та поточну (будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або 12 місяців з дати балансу);

– за способом погашення: грошові (буде погашена грошовими коштами (у гривні або валюті) чи їхніми еквівалентами) і товарні (має бути погашена товарами (роботами, послугами), а не грошима);

– за своєчасністю погашення: звичайна (строк сплати якої за договором ще не настав), прострочена (зобов'язання, які не почали виконувати або не виконали у строк, установлений договором) і така, що підлягає списанню “безнадійна” (коли на дату балансу зобов'язання не підлягає погашенню) [14-18].

Для цілей бухгалтерського обліку необхідно використовувати класифікацію дебіторської та кредиторської заборгованостей за формою № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (табл.1.5).

Таблиця 1.5 – Класифікація дебіторської та кредиторської заборгованості за формою № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»*

Дебіторська заборгованість		
Вид	Код рядка	Пояснення
Дебіторська заборгованість за продукцію товари, роботи, послуги	1125	відображається заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселем, якщо така інформація наводиться в окремій статті), скоригована на резерв сумнівних боргів.

Дебіторська заборгованість		
Вид	Код рядка	Пояснення
Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансам	1130	відображається сума авансів, наданих іншим підприємствам, у рахунок наступних платежів
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135	відображається дебіторська заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету;
Дебіторська заборгованість за розрахунками з податку на прибуток	1136	наводиться дебіторська заборгованість з податку на прибуток.
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	1140	відображається сума нарахованих дивідендів, процентів, роялті тощо, сума зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	1145	відображається заборгованість пов'язаних сторін та дебіторська заборгованість із внутрішніх розрахунків, зокрема між учасниками групи тощо, вказана заборгованість включається до підсумку балансу.
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	відображається заборгованість дебіторів, яка не відображена в окремих статтях щодо розкриття інформації про дебіторську заборгованість або яка не може бути включена до інших статей дебіторської заборгованості та яка відображається у складі оборотних активів.
Кредиторська заборгованість		
Вид	Код рядка	Пояснення
Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	1610	Відображається сума довгострокових зобов'язань, яка підлягає погашенню протягом бюджетного періоду.
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1615	відображається сума заборгованості постачальникам і підрядникам за матеріальні цінності, виконані роботи та отримані послуги (крім заборгованості, забезпеченої векселями, якщо вона наводиться в окремій статті).
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1620	відображається заборгованість підприємства за усіма видами платежів до бюджету (включаючи податки з працівників підприємства);
Поточна кредиторська заборгованість з податку на прибуток	1621	наводиться поточна кредиторська заборгованість з податку на прибуток.
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування	1625	відображається сума заборгованості за відрахуваннями на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхування майна підприємства та індивідуальне страхування його працівників.
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці	1630	відображається заборгованість підприємства з оплати праці, включаючи депоновану заробітну плату.
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	відображається сума авансів, одержаних від інших осіб, сума зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

Кредиторська заборгованість		
Вид	Код рядка	Пояснення
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	відображається заборгованість підприємства його учасникам (засновникам), пов'язана з розподілом прибутку (дивіденди тощо) і капіталу; зазначена заборгованість включається до підсумку балансу.
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	відображається заборгованість підприємства пов'язаним сторонам та кредиторська заборгованість з внутрішніх розрахунків, зокрема між учасниками групи тощо; зазначена заборгованість включається до підсумку балансу.
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю»	1650	страховики відображають суму кредиторської заборгованості за страховими виплатами, страховими преміями, отриманими авансами, суму кредиторської заборгованості перед страховими агентами, брокерами та посередниками і премій до сплати страховикам, іншу кредиторську заборгованість за страховою діяльністю; сума зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

* складено за даними [1, 9]

Аналіз облікової практики вітчизняних підприємств дозволив ідентифікувати такі основні проблеми менеджменту щодо розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами:

- відсутність єдності вітчизняного та міжнародного нормативно-правового регулювання дебіторської заборгованості;
- відсутність вдумливої роботи з контрагентами при укладанні контрактів, зокрема, щодо умов і термінів погашення зобов'язань дебіторами;
- відсутність аналізу заборгованості, зокрема, довгострокової;
- відсутність фіксації методу визначення резерву сумнівних боргів в обліковій політиці підприємства;
- відсутність чіткого алгоритму роботи з дебіторською заборгованістю, у тому числі, з простроченою, на рівні підприємства.

Управління кредиторською заборгованістю представляє собою частину загальної фінансової стратегії, що полягає в забезпеченні найбільш ефективних форм і умов залучення займаного капіталу із різних його джерел у відповідності з потребами розвитку підприємства та своєчасного його повернення та сплати відсотків. В цілому ефективне управління кредиторською заборгованістю передбачає оптимізацію її розміру і структури, що неможливо без обліку розрахунків за товарними операці-

ями із постачальниками та підрядниками. Кредиторська заборгованість, зокрема, заборгованість перед постачальниками та підрядниками є ваговою складовою позикового капіталу як джерела фінансування будь-якого підприємства [23-25].

Ефективне управління заборгованістю за розрахунками забезпечується реалізацією ряду принципів, основними з яких є:

1. Інтегрованість з загальною системою управління підприємством. Прийняття рішень у сфері управління заборгованістю прямо чи опосередковано впливає на формування грошових потоків і результати фінансової діяльності. Оскільки фінансовий менеджмент, у функції якого входить управління дебіторською та кредиторською заборгованостями, безпосередньо пов'язаний з виробничим менеджментом, інноваційним менеджментом, менеджментом персоналу та іншими видами менеджменту. Це визначає необхідність органічної інтегрованості управління заборгованістю із загальною системою управління підприємством.

2. Комплексний характер формування управлінських рішень. Всі управлінські рішення в області формування, розподілу та використання фінансових ресурсів і організації грошового обороту підприємства тісно взаємопов'язані і прямо чи опосередковано впливають на результати його фінансової діяльності.

3. Високий динамізм управління. Навіть найбільш ефективні рішення в області управління дебіторською та кредиторською заборгованостями розроблені і реалізовані на підприємстві в попередньому періоді, не завжди можуть бути повторно використані на послідуєчих етапах його фінансової діяльності. Це пов'язано із змінною кон'юнктури фінансового ринку, та зміною з часом і внутрішніх умов функціонування підприємства.

4. Варіативність підходів до розробки окремих управлінських рішень. Реалізація цього принципу передбачає, що підготовка кожного управлінського рішення в сфері управління дебіторською та кредиторською заборгованостями повинна враховувати альтернативні можливості дій. Їх вибір - це система критеріїв, які визначають фінансову ідеологію, фінансову стратегію або конкретну фінансову політику підприємства.

5. Орієнтованість на стратегічні цілі розвитку підприємства. Якими б ефек-

тивними не здавались ті чи інші проекти управлінських рішень в області управління заборгованістю в поточному періоді, вони повинні бути відхилені, якщо вони вступають в протиріччя з місією діяльності підприємства, стратегічними напрямками його розвитку.

1.2. Нормативно-правова база та завдання фінансового обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами підприємства

Бухгалтерський облік є основою інформаційного забезпечення та одним із важливих інструментів збору, узагальнення й обробки інформації про фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. У зв'язку з цим система бухгалтерського обліку в сучасних підприємствах не може повноцінно існувати без належного нормативно-правового забезпечення. Таке забезпечення формувалося протягом двох останніх десятиріч і перебуває в процесі постійних змін, які супроводжуються політичними, економічними, інтеграційними, соціальними та іншими чинниками.

Нормативно-правове забезпечення та завдання фінансового обліку і звітності розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами має за мету регулювання обліку і являє собою систему законодавчих і нормативних актів, які забезпечують ведення бухгалтерського обліку і фінансової звітності та відповідно до яких суб'єкти господарювання здійснюють фінансово-господарську діяльність.

Система обліку будь-якого підприємства чи організації є інформаційною основою і умовою здійснення всіх інших функцій управління, що складають логіку циклів управління цим підприємством чи організацією: планування як процесу встановлення майбутніх (прогнозних) показників діяльності; контролю як процесу зіставлення планових та фактичних (облікових) показників; економічного аналізу як процесу оцінки досягнутих показників діяльності та виявлених відхилень від планових параметрів; регулювання як процесу прийняття управлінських рішень щодо забезпечення досягнення планових показників діяльності та усунення негативних відхилень і закріплення позитивних результатів. У зв'язку з цим правове регулювання

обліку і звітності підприємств має велике значення у кожній країні.

Головним нормативним актом, якому повинні відповідати всі інші, є Конституція України, потім Закони України і підзаконні акти центральних органів державної влади (міністерств і відомств), що діють на всій території держави [1-10].

При цьому нормативно-правові акти мають певну ієрархічну підпорядкованість, рис. 1.2.

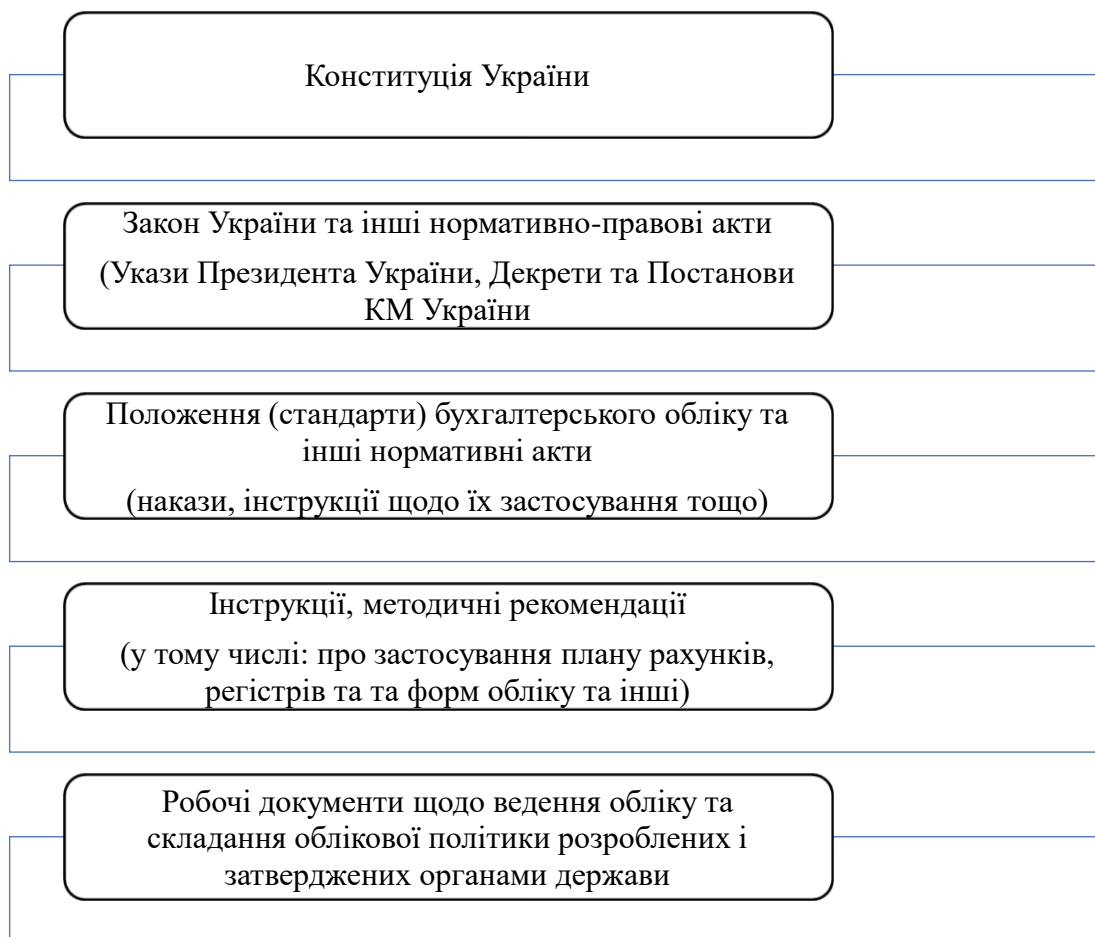

Рис. 1.2. Нормативно-правове забезпечення обліку

* складено на підставі [1-10]

Важливим складовим чинником успішного функціонування розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами є нормативно-правова база, орієнтована на створення сприятливих умов для ефективної діяльності та забезпечення своєчасного завершення розрахунків між суб'єктами господарювання.

Характеристика основних законодавчих актів, що регулюють порядок розрахунків наведена в табл. 1.6.

Таблиця 1.6 – Нормативно правові акти, що регламентують порядок здійснення розрахунків з дебіторами та кредиторами*

№ з/п	Назва нормативного акту	Характеристика
1.	Цивільний Кодекс України від 16.01.2003р. № 435-IV із змінами та доповненнями	Визначає правові засади регулювання договірних правовідносин між суб'єктами підприємницької діяльності (юридичними особами) їх права та обов'язки.
2.	Податковий кодекс України від 02.12.2010р. № 2755-VI із змінами та доповненнями	Регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема, визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю, а також відповідальність за порушення податкового законодавства.
3.	Митний кодекс України від 13.03.2012р. № 4495-VI із змінами та доповненнями	Визначає митну політику держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі.
4.	Закон України від 16.07.99 р. № 996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» із змінами та доповненнями	Визначає правові засади регулювання, організації ведення бухгалтерського обліку та подання фінансової звітності в Україні. Складається з п'яти розділів: загальні положення; державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності.
5.	Закон України від 05.04.2001 р. № 2374-III, «Про обіг векселів в Україні» із змінами та доповненнями	Визначає особливості обігу векселів в Україні, який полягає у видачі переказних та простих векселів, здійсненні операцій з векселями та виконанні вексельних зобов'язань у господарській діяльності.
6.	Закон України від 30.06.2021 р. № 1591- IX «Про платіжні послуги» із змінами та доповненнями	Визначає поняття та загальний порядок виконання платіжних операцій в Україні, встановлює виключний перелік платіжних послуг та порядок їх надання, категорії надавачів платіжних послуг та умови авторизації їх діяльності, визначає загальні засади функціонування платіжних систем в Україні, загальні засади випуску та використання в Україні електронних грошей та цифрових грошей Національного банку України, устанавлює права, обов'язки та відповідальність учасників платіжного ринку України, визначає загальний порядок здійснення нагляду за діяльністю надавачів платіжних послуг, надавачів обмежених платіжних послуг, порядок здійснення оверсайта платіжної інфраструктури.
7.	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» із змінами та доповненнями	Визначаються мета, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів.
8.	П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» із змінами та доповненнями	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності.
9.	П(С)БО 11 «Зобов'язання» із змінами та доповненнями	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання, наведені нові поняття, розподіл зобов'язань на довгострокові і поточні та їх розкриття у фінансової звітності.

№ з/п	Назва нормативного акту	Характеристика
10.	П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» із змінами та доповненнями	Кредиторська заборгованість за імпорнтними контрактами визнається монетарною статтею й перераховується в результаті зміни курсу НБУ на дату здійснення. розрахунків і дату балансу. Кредиторська заборгованість, що виникла в результаті отриманої передоплати, відноситься до немонетарних статей балансу. Сума попередньої оплати в іноземній валюті перераховується у валюту звітності із застосуванням валютного курсу на дату одержання авансу.
11.	План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій	Для обліку зобов'язань призначений клас 5 «Довгострокові зобов'язання» та 6 «Поточні зобов'язання».
12.	Інструкція про порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків 29.07.2022 № 162	Регулює порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків (далі - надавач платіжних послуг) та особливості здійснення платіжних операцій за окремими рахунками користувачів, що відкриваються відповідно до законів України.
13.	Інструкція про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг 29.07.2022 № 163	Встановлює загальні правила, види і стандарти розрахунків клієнтів банків та банків у грошовій одиниці України на території України, що здійснюються за участю банків.
14.	Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні від 29.12.2017р. №148	Визначає порядок ведення касових операцій у національній валюті України юридичними особами (крім банків) та їх відокремленими підрозділами незалежно від організаційно-правової форми та форми власності, органами державної влади та органами місцевого самоврядування під час здійснення ними діяльності з виробництва, реалізації, придбання товарів чи іншої господарської діяльності, фізичними особами які здійснюють підприємницьку діяльність, фізичними особами.
15.	Наказ Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, Держкомстату України № 148/234/383 від 10.11.98 р. “ Про інвентаризацію заборгованості за станом на 1 листопада 1998 року ” (зареєстровано в Міністерстві економіки України 10.11.98 р. за № 714/3154)	Щодо Акта звіряння розрахунків, то в цьому випадку можна використовувати форму, наведену в додатку 1 до наказу № 148/234/383, або ж використовувати самостійно розроблену форму з дотриманням вимог, передбачених п. 2 ст. 9 Закону № 996-XIV, тобто яка містить: назву документа; дату й місце складання; назву підприємства, від імені якого складено документ; зміст і обсяг господарської операції, одиницю виміру господарської операції; посади осіб, відповідальних за здійснення господарської операції та правильність її оформлення; особистий підпис або інші дані, що дають змогу ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні господарської операції.

№ з/п	Назва нормативного акту	Характеристика
16.	Лист Мінфіну України № 31-34000- 10-10/18896 від 18.09.2007 р. “ Щодо звіряння взаємних розрахунків дебіторів з кредиторами ”	У листі конкретизовано такі моменти: підприємство-кредитор передає дебіторам дані про заборгованість, скріплені підписом і печаткою, у вигляді акту звіряння розрахунків, у якому зазначаються аналітичні дані: номер договору, дата і сума перерахування коштів тощо. Дебітор протягом 10 днів повертає підписаний акт з підтвердженням заборгованості або з обґрунтованими запереченнями.

* складено за даними аналізу [1-17]

У державі немає чіткого визначення відповідального суб'єкта за стан бухгалтерського обліку, у зв'язку з тим, що збирає та обробляє фінансову звітність Державний комітет статистики України, а визначає методологію бухгалтерського обліку і звітності Міністерство фінансів. Крім того, обмежені можливості й невизначений статус Методологічної ради з бухгалтерського обліку не сприяє вирішенню проблем щодо вдосконалення системи бухгалтерського обліку в Україні та інститутів його регулювання. Обмеженими є можливості й інших державних інституцій, існуючих професійних бухгалтерських організацій, науки й освіти розв'язувати проблемні питання бухгалтерської діяльності в Україні [20-27].

Незважаючи на велику кількість регулюючих нормативних документів, виникнення непорозумінь при здійсненні розрахункових операцій стало майже закономірним. Це пояснюється тим, що спірні питання у різних нормативно-правових актах тлумачиться по-різному, а правове регулювання організації і обліку розрахунків повинно забезпечувати контроль за виконанням зобов'язань, запобігати виникненню незаконних явищ у фінансово-господарській діяльності підприємств, сприяти дотриманню фінансової дисципліни і мати доступний для сприйняття вигляд [1-10].

Отже, організацію бухгалтерського обліку на кожному підприємстві в Україні, можна вважати творчим процесом, який значною мірою залежить від специфіки бізнесу, обсягу господарської діяльності, наявності кваліфікованих облікових кадрів, рівня механізації та автоматизації облікових процесів, системи управління, звітності, її періодичності тощо.

Основними завданнями обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами є: - достовірне відображення в облікових регістрах наявності

та змін, сум заборгованості; - забезпечення своєчасного перерахування грошових коштів; - забезпечення контролю за виконанням зобов'язань, наявністю і рухом майна, використанням матеріальних і фінансових ресурсів відповідно до затверджених нормативів і кошторисів; - своєчасне запобігання негативним явищам у фінансово-господарській діяльності, виявлення і мобілізація внутрішньогосподарських резервів; - формування повної, достовірної інформації про господарські процеси і результати діяльності підприємства, необхідної для оперативного керівництва і управління, а також для використання інвесторами, постачальниками, покупцями, кредиторами, фінансовими, податковими, статистичними та банківськими установами контролю виконання договірних умов [13, 15, 20, 31, 32, 33].

Відсутність законодавчих важелів, стимулюючих якісне ведення бухгалтерського обліку, зрештою сформувало:

- недбале ставлення до ведення бухгалтерського обліку;
- ігнорування правил положень (стандартів) бухгалтерського обліку;
- надання недостовірної фінансової звітності суб'єктами господарювання або ненадання її взагалі.

У сучасних умовах господарювання бухгалтерський облік має всі передумови, щоб держава використовувала його як організаційно-економічну систему регулювання (а не управління) економікою. Для цього необхідно добитись виконання основного призначення бухгалтерського обліку – надання достовірної інформації користувачам. Теперішній статус бухгалтерського обліку вимагає належного визнання, як соціально-економічного інституту. Це створить передумови для використання бухгалтерського обліку як організаційно-економічної системи регулювання економіки.

1.3. Методологія фінансового обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами підприємства за національними стандартами

У процесі господарської діяльності підприємства постійно вступають у взаємовідносини з іншими суб'єктами господарювання, які виникають внаслідок кругообігу господарських засобів і є розрахунками. Вони опосередковують розподіл і пе-

перерозподіл продукції, перехід її з товарної форми в грошову, і навпаки. Організація фінансового обліку розрахунків передбачає систему заходів по забезпеченню своєчасності та повноти погашення розрахунків та відображення цих процесів в обліку.

Значення оцінки за чистою реалізаційною вартістю полягає в тому, що підприємство, відвантажуючи продукцію або товари, виконуючи роботи або надаючи послуги, не завжди отримує оплату від покупців і замовників негайно. Воно змушене йти на певний ризик для того, щоб збільшити обсяг своєї реалізації в умовах конкуренції. По суті, підприємство надає своїм покупцям комерційний кредит. У таких умовах завжди залишається ймовірність того, що оплата від покупця не надійде. У той же час відповідно до принципу нарахування в момент відвантаження продукції, виконання робіт або надання послуг підприємство повинне визнати дохід від їх реалізації. У дохід включаються також борги, що, ймовірно, ніколи не будуть оплачені. Це призводить до того, що реальний дохід, який отримає підприємство в майбутньому, необґрунтовано завищується на суму зазначених боргів. Тому при визнанні доходу від реалізації його необхідно зменшити на суму сумнівних боргів. Цього вимагає і принцип обачності, згідно з яким не можна завищувати доходи [32-35].

При реалізації товарів у кредит підприємство має ризик непогашення всієї дебіторської заборгованості. Тому на підприємстві завжди є дебіторська заборгованість, щодо повернення якої є сумніви. Для того щоб визнати в бухгалтерському обліку дебіторську заборгованість безнадійною досить, щоб була виконана одна з умов: – закінчився строк позовної давності (3 роки); – існує впевненість у тому, що боржник не погасить свою заборгованість (дебітори надсилали претензійні листи, які залишилися не задоволені, дебітор перестав функціонувати, тощо).

Виділяють два методи списання безнадійних боргів: метод прямого списання, метод розрахунку резерву сумнівних боргів. Безнадійна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи або послуги списується в момент її визнання за рахунок резерву сумнівних боргів, який формується на дату балансу на підставі даних бухгалтерського обліку минулих звітних періодів. При створенні резерву сумнівних боргів збільшуються інші витрати операційної діяльності, а списання безнадійної заборгованості відбувається не за рахунок зменшення раніше нарахованого доходу,

а за рахунок зменшення резерву сумнівних боргів. Якщо для списання безнадійної заборгованості не вистачило резерву сумнівних боргів, різниця списується на витрати періоду [11-15].

Облік операцій по дебіторській та кредиторській заборгованості здійснюється на підставі господарських договорів та первинних документів, що засвідчують факт здійснення операцій (табл. 1.7).

Таблиця 1.7 – Первинні документи по розрахунках за товарними операціями з дебіторами та кредиторами*

№ з/п	Подія	Первинний документ
1	Виникнення заборгованості	*накладна; *податкова накладна; *рахунок-фактура; *акт виконаних робіт, послуг; *товарно-транспортна накладна.
2	Погашення заборгованості	*прибутковий касовий ордер; *виписка банку; *вексель.

* складено за даними [8, 9, 14]

Основними документами, що відображають всі операції у покупця при розрахунках з постачальниками, є: - в податковому обліку – книга обліку придбання товарів (робіт, послуг); - в бухгалтерському обліку – відомості.

Юридичне засвідчення співпраці договірними засадами не оформляється бухгалтерськими записами і не фігурує в облікових регістрах, але відноситься до етапу первинного обліку, оскільки договір містить відомості про господарську операцію, а також є письмовим свідомством, яке фіксує та підтверджує господарські операції включаючи розпорядження та дозволи керівництва на її проведення. Бухгалтерські записи формуються в момент переходу права власності на товари (роботи, послуги), підставою для здійснення яких є первинні документи.

Розрахунки за товарними операціями з дебіторами та кредиторами оформляються первинними документами в такій послідовності. Після отримання відділом збуту підприємства заявки, і за наявності заявленої продукції на складі готової продукції, виписується рахунок-фактура. Після одержання рахунка-фактури працівник, відповідальний за постачання, звіряє дані рахунки-фактури з даними раніше відправленої заявки, і якщо дані співпадають, то передає його на підпис керівнику підпри-

ємства. Керівник підприємства-покупця в рахунку-фактурі в графі "Розпорядження про оплату або відмову від акцепту" робить відповідний запис, ставить дату і підпис.

При купівлі, підписаний керівником рахунок-фактура передається в бухгалтерію на оплату. Бухгалтер має перевірити наявність відповідного договору, відповідність зазначених у рахунку-фактурі й у договорі товарів (робіт, послуг), форму, порядок і терміни їхньої сплати, звірити банківські реквізити постачальника і тільки після цього готувати платіжний документ. Тільки після того, як платіжне доручення буде прийнято банком і сквитовано (сплачено), воно має бути відображено у фінансовому обліку. Підтвердженням здійснення оплати є, наявність на копії платіжного доручення позначки банку, де вказана дата оплати (проведення), а також вказівку про здійснення платежу у виписці банку з поточного рахунку підприємства, з якого здійснювався платіж [8, 37, 38].

Для обліку розрахунків підприємства за товарними операціями з дебіторами та кредиторами планом рахунків передбачені наступні рахунки: в разі після сплати облік здійснюється на рахунках 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» і 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками». Якщо проводилась передоплата, то використовуються рахунки 371 «Розрахунки за виданими авансами» та 681 «Розрахунки за авансами одержаними» [8].

Відповідно до інструкції про застосування «Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» призначено для ведення узагальненої інформації про розрахунки з покупцями та замовниками за товарними операціями. Рахунок активний, за дебетом рахунку 36 відображається продажна вартість реалізованої продукції (товарів, виконаних робіт, наданих послуг), яка включає податок на додану вартість, акцизи та інші податки, збори що підлягають перерахуванню до бюджетів та позабюджетних фондів та включені у вартість реалізації; за кредитом – сума платежів, які надійшли на рахунки підприємства в банківських установах, у касу, та інші види розрахунків. Сальдо рахунку відображає зобов'язаність покупців та замовників за одержані продукцію (роботи, послуги). Пере-

лік та призначення субрахунків до рахунку 36 наведено в табл. 1.8.

Таблиця 1.8 – Перелік та призначення субрахунків до рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовникам»*

Номер субрахунку	Назва субрахунку	Призначення субрахунку
361	Розрахунки з вітчизняними покупцями	для обліку розрахунків з вітчизняними покупцями за реалізовану продукцію, товари, виконані роботи, надані послуги
362	Розрахунки з іноземними покупцями	для обліку розрахунків з іноземними покупцями за реалізовану продукцію, товари, виконані роботи, надані послуги; аналітичний облік ведеться в гривнях та валюті, обумовлений договором.
363	Розрахунки з учасниками ПФГ	для обліку розрахунків з учасниками промислово-фінансової групи за реалізовану продукцію, товари, виконані роботи, надані послуги
364	Розрахунки за гарантійним забезпеченням	відображаються розрахунки за гарантійним забезпеченням, пов'язаним зі здійсненням операцій з деривативами.

* складено за даними [8, 15]

Аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками ведеться за кожним покупцем та замовником за кожним пред'явленим до сплати рахунком.

Типова кореспонденція рахунків по рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовникам» наведена в табл. 1.9.

Таблиця 1.9 – Кореспонденція рахунків з обліку дебіторської заборгованості за товарними операціями*

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
Реалізація товару з попередньою оплатою			
1	Отримано аванс від покупців під майбутню поставку продукції	31 «Рахунки в банках»	681 «Розрахунки за авансами одержаними»
2	Відображено суму податкових зобов'язань з ПДВ	643 «Податкові зобов'язання»	641 «Розрахунки за податками»
3	Відвантажено товар для покупця	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	702 «Дохід від реалізації товарів»
4	Списано раніше відображену суму податкових зобов'язань з ПДВ	702 «Дохід від реалізації товарів»	643 «Податкові зобов'язання»
5	Проведено взаємозалік заборгованостей з покупцем	681 «Розрахунки за авансами одержаними»	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
Реалізація товару з оплатою після відвантаження			
1	Відвантажено товар (роботу або послугу) для покупця	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	702 «Дохід від реалізації товарів»
2	Відображено ПДВ	702 «Дохід від реалізації товарів»	641 «Розрахунки за податками»
3	Сплачено покупцями вартість реалізованих товарів, робіт або послуг безготівковим платежем	31 «Рахунки в банках»	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»
4	Повернені покупцям переплачені ними кошти безготівковим платежем	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	31 «Рахунки в банках»

* складено за даними [8, 15]

Субрахунок 681 «Розрахунки за авансами одержаними» є субрахунком рахунку 68 «Розрахунки за іншими операціями». Субрахунок 681 призначено для обліку одержаних авансів під поставку матеріальних цінностей або під виконання робіт, а також суми попередньої оплати покупцями і замовниками рахунків постачальника за продукцію і виконані роботи. За дебетом рахунку 681 відображається отримання авансу від покупця, за кредитом – зарахування зобов'язання.

Для субрахунку 681 «Розрахунки за авансами одержаними» типовими є проводки: - Дебет 30 (31) Кредит 681 — отримано аванс (передоплату) від покупця (замовника); - Дебет 681 Кредит 361 — зараховано зобов'язання.

Узагальнення інформації за дебетом та кредитом рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовникам» та рахунку 681 «Розрахунки за авансами одержаними» при автоматизованій формі обліку відбувається у відповідних машинограмах.

Рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» – рахунок пасивний, ведеться облік розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами за одержані товарно-матеріальні цінності, виконанні роботи і надані послуги. За кредитом рахунку відображається заборгованість за одержані від постачальників та підрядників товарно-матеріальні цінності, прийняті роботи, послуги; за дебетом – її погашення, списання тощо. Перелік та призначення субрахунків до рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» наведено в табл.1.10.

Таблиця 1.10 – Перелік та призначення субрахунків до рахунку 63
«Розрахунки з постачальниками та підрядниками»*

Номер субрахунку	Назва субрахунку	Призначення субрахунку
631	Розрахунки з вітчизняними постачальниками	ведеться облік розрахунків за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги з вітчизняними постачальниками та підрядниками.
632	Розрахунки з іноземними постачальниками	ведеться облік розрахунків з іноземними постачальниками та підрядниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги.
633	Розрахунки з учасниками ПФГ	ведеться облік розрахунків за одержані від учасників промислово-фінансової групи товарно-матеріальних цінностей (робіт, послуг).

* складено за даними [8, 15]

Типова кореспонденція рахунків по рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» наведена в табл. 1.11.

Таблиця 1.11 – Кореспонденція рахунків з обліку кредиторської заборгованості за товарними операціями*

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
Закупка товару з оплатою після отримання			
1	Оприбутковано на склад фактично отриманий товар	281 «Товари на складі»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»
2	Відображено розрахунки за ПДВ	641 «Розрахунки за податками»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»
3	Оплачена заборгованість перед постачальником	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	31 «Рахунки в банках»
Закупка товару з попередньою оплатою			
1	Перераховано передоплату за товар постачальникові	371 «Розрахунки за виданими авансами»	31 «Рахунки в банках»
2	Відображено податковий кредит із ПДВ	641 «Розрахунки за податками»	644 «Податковий кредит»
3	Оприбутковано на склад фактично отриманий товар	281 «Товари на складі»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»
4	Відображено розрахунки за ПДВ	644 «Податковий кредит»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»
5	Проведено взаємозалік заборгованостей з постачальником	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	371 «Розрахунки за виданими авансами»

* складено за даними [8,15]

Субрахунок 371 «Розрахунки за виданими авансами» є субрахунком рахунку

37 «Розрахунки з різними дебіторами». Субрахунок 371 «Розрахунки за виданими авансами» призначений для обліку авансів, наданих іншим підприємствам. За дебетом рахунку 371 відображається зарахування зобов'язання, за кредитом — перерахування сум передоплати постачальнику.

Для субрахунку 371 «Розрахунки за виданими авансами» типовими є проводки:

- Дебет 371 Кредит 30 (31) — видано (перераховано) аванс (передоплату) постачальнику (підряднику) у рахунок майбутніх поставок;
- Дебет 631 Кредит 371 — зараховано зобов'язання.

Узагальнення інформації за дебетом та кредитом рахунків 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» та 371 «Розрахунки за виданими авансами» при автоматизованій формі обліку відбувається у відповідних машинограмах [14, 15].

При організації фінансового обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами, первинні документи забезпечують надійний контроль за здійснюваними операціями, а також є інформаційною базою для аналізу діяльності підприємства та планування обсягів реалізації. Ведення аналітичного обліку розрахунків спрощується завдяки використанню спеціальних реєстрів за кожним дебітором і кредитором. Ці реєстри передбачені всіма формами обліку: журнальною, журнально-ордерною, меморіальною, хоча структура їх відрізняється.

В залежності від кількості дебіторів і кредиторів, чисельності операцій з ними, на підприємстві організовується аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками за одним з таких варіантів (можливі комбінації): - за кожним покупцем і замовником; - за кожним пред'явленим до сплати рахунком; - за кожною операцією. З цією метою, на підприємстві можуть вести картки аналітичного обліку на кожного дебітора та кредитора.

Реєстром аналітичного обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами є реєстр дебіторів та кредиторів. У ньому відображаються назви кредиторів та дебіторів, дата і документ, що засвідчує виникнення заборгованості (передоплати), сума, дата і документ, що засвідчує погашення дебіторської або кредиторської заборгованості.

Для контролю розрахунків підприємства використовують Акт звірки розраху-

нків з покупцями, постачальниками й іншими дебіторами і кредиторами. Проведення звірки розрахунків, крім підтвердження даних для цілей фінансового обліку, дозволяє сторонам здійснити необхідні платежі і вимагати виконання зобов'язань з постачання, в разі існування взаємних заборгованостей — припинити їх, а також довідатися про те, чи не припинені вони. Фактичною, виявленою в процесі звірки розрахунків, сумою заборгованості вважається та, що звірена (погоджена) обома сторонами, учасниками розрахунків (і дебітором, і кредитором) [11, 14, 15, 18].

Розрахунки підприємства відображаються практично у всіх формах фінансової звітності, як узагальнені показники. Інформація щодо розрахунків з дебіторами відображається у формі № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» у II розділі активу Балансу, щодо розрахунків з кредиторами відображається у формі № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» у III розділі пасиву Балансу, детальна інформація щодо яких була розглянута в таблиці 1.5.

Належно організований поточний фінансовий облік розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами, дає змогу постійно слідкувати за господарською діяльністю підприємства і своєчасно повідомляти як про позитивні тенденції, так і про негативні явища.

1.4. Податковий облік розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами підприємства

Податки і збори (обов'язкові платежі) – це обов'язкові платежі фізичних і юридичних осіб до Державного і місцевого бюджетів або державного цільового фонду, здійснювані платниками у порядку і на умовах, що визначаються законодавчими актами держави. Сукупність податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів, та до державних цільових фондів, що утримуються у встановленому законами України порядку, становить систему оподаткування. Принципи побудови системи оподаткування в Україні, перелік податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та до державних цільових фондів, а також права, обов'язки і відповідальність платників визначає Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року із доповненнями та змінами [10].

В залежності від рівня державних структур, які встановлюють податки, вони поділяються на загальнодержавні та місцеві. Згідно з Податковим кодексом до загальнодержавних податків належать: 1) податок на прибуток підприємств; 2) податок на доходи фізичних осіб; 3) податок на додану вартість; 4) акцизний податок; 5) екологічний податок; 6) рентна плата; 7) мито.

До місцевих податків належать: 1) податок на майно; 2) єдиний податок. До місцевих зборів належать: 1) збір за місця для паркування транспортних засобів; 2) туристичний збір. За формою оподаткування податки поділяються на прямі і непрямі. Прямі податки встановлюються відносно платників, кінцевим платником прямих податків є той, хто одержує дохід, володіє майном (податок на прибуток підприємств). Непрямі податки встановлюються на окремі товари (роботи, послуги) і включаються до їх ціни. Кінцевими платниками непрямих податків є споживачі товарів (робіт, послуг), а самі податки включаються у вигляді надбавки до ціни на них. Непрямі податки ще називають податками на споживання (податок на додану вартість, акцизний податок, мито) [10, 17].

Податок на додану вартість – це непрямий податок, який включається в ціну товарів, робіт, послуг, відповідно сплачується до бюджету за рахунок коштів покупця. Обчислення та нарахування ПДВ здійснюється на підставі податкової накладної, яку платник податку зобов'язаний скласти в електронній формі.

Первинними документами для нарахування податків є розрахунки бухгалтерії, з розрахунків з податку на додану вартість – податкові накладні, для нарахування митних платежів – вантажно-митна декларація. Перерахування податків і обов'язкових платежів здійснюється на підставі платіжних доручень. Про сплату податків також можуть свідчити витяги з реєстраційних рахунків. Визначальним в організації бухгалтерського обліку загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів) є податкове законодавство, а місцевих податків і зборів – рішення органів місцевого самоврядування.

Податкове зобов'язання – це загальна сума податку, отримана (нарахована) платником податків у звітному (податковому) періоді.

Податковий кредит – сума, на яку платник податку має право зменшити пода-

ткове зобов'язання звітнього періоду.

Податкова накладна – це електронний документ, який складається платником податку на додану вартість відповідно до вимог Податкового кодексу України в електронній формі у затверженому в установленому порядку форматі (стандарті) та надсилається для реєстрації, для обліку податкового зобов'язання та податкового кредиту.

Платники податку зобов'язані вести окремий облік операцій з поставки та придбання товарів (послуг), які підлягають оподаткуванню податком на додану вартість, а також які не є об'єктами оподаткування та звільнених від оподаткування згідно з Податковим кодексом. Зведені результати такого обліку відображаються у податкових деклараціях. Звітним (податковим) періодом є один календарний місяць, а у випадках, визначених Податковим кодексом, календарний квартал [2-7, 10].

Перерахування податків і обов'язкових платежів здійснюється на підставі платіжних доручень. Про сплату податків також можуть свідчити витяги з реєстраційних рахунків. Визначальним в організації бухгалтерського обліку загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів) є податкове законодавство, а місцевих податків і зборів – рішення органів місцевого самоврядування.

Акцизний податок – це загальнодержавний, непрямий податок на споживання підакцизних товарів (продукції), що включається до ціни таких товарів (продукції), призначений для регулювання попиту на певні товари.

Строки сплати податку з підакцизних товарів, вироблених на митній території України, а також реалізованих суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі наведено в таблиці 1.12.

Таблиця 1.12 – Порядок і строки сплати податку з підакцизних товарів*

Види операцій	Строки сплати податку
З підакцизних товарів, вироблених на митній території України, а також реалізованих суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі	протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку, передбаченого цим Кодексом для подання податкової декларації за місячний податковий період
З алкогольних напоїв, для виробництва яких використовується спирт етиловий неденатурований, сплачуються.	при придбанні марок акцизного податку

Види операцій	Строки сплати податку
При виробництві вина виноградного з додаванням спирту та міцних вермутів, інших зброджених напоїв з додаванням спирту, суміші із зброджених напоїв з додаванням спирту, суміші зброджених напоїв з безалкогольними напоями з додаванням спирту	при придбанні марок акцизного податку на суму, розраховану із ставок податку на готову продукцію, вироблену з виноматеріалів чи сусла, при виробництві яких використовується спирт етиловий.
З готової продукції, виробленої з давальницької сировини, сплачує податок виробнику (переробнику)	не пізніше дати відвантаження готової продукції такому власнику або за його дорученням іншій особі.
З ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	до або в день подання митної декларації
При реалізації суб'єктом господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів.	протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку, передбаченого цим Кодексом для подання податкової декларації за місячний податковий період.

* складено за даними [10]

У бухгалтерському обліку для розрахунків за податками і платежами з бюджетом застосовують рахунок 64 «Розрахунки за податками й платежами». За кредитом цього рахунка відображають нараховані суми податків та платежів до бюджету, а за дебетом – їхнє фактичне перерахування. Перелік та призначення субрахунків до рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами» наведено в табл.1.13.

Таблиця 1.13 – Перелік та призначення субрахунків до рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами»*

Номер субрахунку	Назва субрахунку	Призначення субрахунку
641	Розрахунки за податками	ведеться облік податків, які нараховуються та сплачуються відповідно до чинного законодавства (податок на прибуток, податок на додану вартість інші податки).
642	Розрахунки за обов'язковими платежами	ведеться облік розрахунків за зборами (обов'язковими платежами), які справляються відповідно до чинного законодавства та облік яких не ведеться на рахунку 65 "Розрахунки з страхування".
643	Податкові зобов'язання	ведеться облік суми податку на додану вартість, визначену, виходячи із суми одержаних авансів (попередньої оплати) за готову продукцію, товари, інші матеріальні цінності та нематеріальні активи, роботи, послуги, що підлягають відвантаженню (виконанню).
644	Податковий кредит	ведеться облік суми податку на додану вартість, на яку підприємство набуло право зменшити податкове зобов'язання.

* складено за даними [8,15]

Аналітичний облік розрахунків за податками ведеться за їхніми видами, тобто на кожен вид податків відкривається аналітичний рахунок, наприклад: – 641/1 «Розрахунки за ПДВ»; – 641/2 «Розрахунки за податком на прибуток»; – 641/3 «Розрахунки за податком на доходи фізичних осіб»; – 641/4 «Розрахунки за акцизним податком» і т. д. Це дає змогу стежити за правильністю та своєчасністю розрахунків з бюджетом [8, 9, 15].

За кредитом субрахунків 641 та 642 відображають нарахування податків та обов'язкових платежів, а за дебетом – їхнє перерахування до бюджету.

Якщо першою подією є відвантаження продукції, товарів, виконання робіт, надання послуг, то податкове зобов'язання можна відразу відобразити за дебетом субрахунків 701, 702, 703 і кредитом субрахунку 641 «Розрахунки за податками».

Типова кореспонденція рахунків по рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами» наведена в табл. 1.14.

Таблиця 1.14 – Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків за податками й платежами*

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
Акцизний податок			
1	Нараховано суму акцизного податку на реалізовану продукцію	701 «Дохід від реалізації готової продукції»	641/4 «Розрахунки за акцизним податком»
2	Нараховано суму акцизного податку на реалізований товар	702 «Дохід від реалізації товарів»	641/4 «Розрахунки за акцизним податком»
Податок на додану вартість Придбання (перша подія — надходження ТМЦ)			
1	Відображена сума податкового кредиту за отримані ТМЦ (роботи, послуги),	641/1 «Розрахунки за ПДВ»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»
2	Відображена сума податкового кредиту за отримані ТМЦ (роботи, послуги), нематеріальні активи	641/1 «Розрахунки за ПДВ»	372 «Розрахунки з підзвітними особами»
Податок на додану вартість Придбання (перша подія — попередня оплата за ТМЦ)			
1	Відображена сума податкового кредиту у вартості отриманих робіт, послуг	641/1 «Розрахунки за ПДВ»	644 «Податковий кредит»
2	Списано суму раніше нарахованого податкового кредиту	644 «Податковий кредит»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»
3	Відображено суму податкових зобов'язань у складі вартості реалізованої готової продукції	701 «Дохід від реалізації готової продукції»	641/1 «Розрахунки за ПДВ»

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
4	Відображено суму податкових зобов'язань у складі вартості реалізованих товарів	702 «Дохід від реалізації товарів»	641/1 «Розрахунки за ПДВ»
Податок на додану вартість Реалізація			
1	Відображена сума податкових зобов'язань у складі вартості реалізованої готової продукції	643 «Податкові зобов'язання	641/1 «Розрахунки за ПДВ»
2	Списано суму раніше нарахованого податкового зобов'язання	701 «Дохід від реалізації готової продукції»	643 «Податкові зобов'язання»
3	Відображена сума податкових зобов'язань у складі вартості реалізованих товарів	643 «Податкові зобов'язання	641/1 «Розрахунки за ПДВ»
4	Списано суму раніше нарахованого податкового зобов'язання	702 «Дохід від реалізації товарів»	643 «Податкові зобов'язання»

* складено за даними [8, 15]

Узагальнення інформації за дебетом та кредитом рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами» при автоматизованій формі обліку відбувається у відповідних машинограмах.

Усі платники податку на додану вартість подають податкову декларацію, у якій відображаються розрахунки з бюджетом. До декларації вносяться дані податкового обліку платника окремо за кожний звітний (податковий) період без наростаючого підсумку. Декларація подається платником за звітний період, в якому виникають об'єкти оподаткування, або у разі наявності показників, які підлягають декларуванню, відповідно до вимог Податкового кодексу. Після подання декларації за звітний (податковий) період платник податку має право до закінчення граничного терміну подання декларації за такий самий період подати нову декларацію з виправленими показниками.

Форма податкової декларації повинна містити необхідні обов'язкові реквізити і відповідати нормам та змісту відповідних податку та збору. Обов'язкові реквізити — це інформація, яку повинна містити форма податкової декларації та за відсутності якої документ втрачає визначений Податковим кодексом статус із настанням передбачених законом юридичних наслідків [1, 10].

Податкова декларація повинна містити такі обов'язкові реквізити:

- тип документа: - звітний; - уточнюючий; - звітний новий;

- звітний (податковий) період, за який подається податкова декларація;
- звітний (податковий) період, що уточнюється (для уточнюючого розрахунку);
- повне найменування (прізвище, ім'я, по батькові) платника податків згідно з реєстраційними документами;
- код платника податків згідно з Єдиним державним реєстром підприємств та організацій України або податковий номер;
- реєстраційний номер облікової картки платника податків або серію та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний орган державної податкової служби і мають відмітку у паспорті);
- місцезнаходження (місце проживання) платника податків;
- найменування органу державної податкової служби, до якого подається звітність;
- дата подання звіту (або дата заповнення — залежно від форми);
- ініціали, прізвища та реєстраційні номери облікових карток посадових осіб платника податків;
- підписи платника податку - фізичної особи та/або посадових осіб платника податку, визначених Податковим кодексом, засвідчені печаткою платника податку (за наявності).

Висновки до першого розділу

В розділі були розглянуті питання теоретичних основ організації і методики обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами підприємства: сутність дебіторської та кредиторської заборгованостей; наведені задачі та нормативні документи з обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами; розглянуто методологію бухгалтерського та податкового обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами.

В розділі проведений аналіз економічної літератури з питання визначення та класифікації дебіторської та кредиторської заборгованості. Аналіз економічної літе-

ратури з питання поняття дебіторської та кредиторської заборгованості дозволив дійти висновку що, сьогодні немає єдиного підходу до визначення поняття кредиторської та дебіторської заборгованості. Аналіз підходів щодо класифікації дебіторської та кредиторської заборгованості, дозволив дійти висновку що дебіторську та кредиторську заборгованості класифікують за такими ознаками: – за терміном погашення: довгострокова і короткострокова; – за способом погашення: грошові та товарні; – за своєчасністю погашення: звичайні, сумнівні (прострочені) та безнадійні. Для цілей обліку необхідно використовувати класифікацію за терміном погашення.

В розділі розглянуто документальне оформлення обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами, наведено перелік рахунків і субрахунків та їх характеристики щодо обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами за товарними операціями підприємства та їх типова кореспонденція, а також відображення інформації про розрахунки за товарними операціями з дебіторами та кредиторами у формах фінансової звітності, а також наведено питання податкового обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами.

2. ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ ТА АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ ФІЛІЇ АТ «ДПЗКУ» «КІРОВОГРАДСЬКИЙ КХП № 1»

2.1. Техніко-економічна характеристика філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1»

Акціонерне товариство «Державна продовольчо-зернова корпорація України» – національний оператор зернового ринку України, лідер у сфері зберігання, переробки, перевалки та експорту зернових. Створена в 2010 році АТ «ДПЗКУ» є найпотужнішою державною вертикально–інтегрованою компанією в аграрному секторі економіки України.

Корпорації належить: - 10% сертифікованих елеваторних потужностей України; - можливості портових терміналів АТ «ДПЗКУ» дозволяють забезпечити до 6% середньорічних обсягів експортної перевалки українського зерна; -переробні підприємства корпорації здатні задовольнити до 10% потреб внутрішнього ринку України у борошні, крупах та комбікормах.

На сьогодні єдиним акціонером АТ «ДПЗКУ» та органом, який здійснює функції Загальних Зборів АТ «ДПЗКУ», є Держава в особі Міністерства аграрної політики та продовольства України. Загальні Збори не скликаються. У зв'язку з чим, усі документи, що пов'язані з проведенням засідань вказаним органом управління (повідомлення про проведення, проекти рішень щодо кожного з питань, включених до проекту порядку денного, повідомлення про зміни до нього тощо) та ухвалення ним рішень у АТ «ДПЗКУ» відсутні. Рішення з питань, що віднесені до компетенції Загальних Зборів АТ «ДПЗКУ» приймає Міністерство аграрної політики та продовольства України одноосібно.

До складу АТ «ДПЗКУ» входять 55 філій. Однією з таких філій є «Філія АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» у місті Кропивницький, яка базується по вулиці Варшавській, та займає площу 16,5 га.

Першооснову його матеріально-технічної бази склало колишнє млинарське господарство купця Варшавського, зокрема, зведений у цьому зерновому краї в 1894 році млин. На той час це була унікальна споруда, оснащена найновішим обладнан-

ням, завезеним з Німеччини. У господарстві вже тоді працювало 25 робітників, які забезпечували переробку 80 тон зерна на добу.

Створення сучасного комбінату хлібопродуктів № 1, розпочалось у 1962 році, коли було збудовано елеватор Кіровоградського комбінату хлібопродуктів № 1, на виробничих площах млин цеху, збудованого ще у 1905 році. У 1965 році, була проведена реконструкція елеватору та млина, і саме тоді підприємство набуло остаточних обрисів та сформувалось як цілісне підприємство з назвою Кіровоградський комбінат хлібопродуктів № 1.

Сьогодні філія АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1», являє собою мережу сучасних споруд, де виробничі технології відповідають найкращим зразкам та оснащенні модернізованим устаткуванням. Перебудова і розширення виробництва на комбінаті здійснювалося у рамках основної його функції — приймання, зберігання та відвантаження зерна. Нині підприємство філія АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» — це міцне зерно приймальне господарство потужністю 100 тис. тон зерна.

Основним напрямком діяльності філії є надання послуг з приймання, доведення якості до базисних кондицій, зберігання і відвантаження зерна. Підприємство також може займатися переробкою зерна пшениці на борошно 1 та 2 гатунку та переробкою зерна жита на борошно житнє обдирне.

Загальна робоча зернова місткість філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський комбінат хлібопродуктів № 1» складає 100 тис. тон, в тому числі елеваторна – 35 тис. тон, складська – 65 тис. тон. Переробні потужності млин цеху філії склали 25 тис. тон борошна в рік, добова продуктивність - 110 тон, але станом на сьогодні млин цех не працює.

На сьогодні філія АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» має у своїй структурі залізничний підрозділ, який укомплектований тепловозом. Наявність такого підрозділу допомагає оперативно вирішувати завдання по прийманню та відвантаженню сировини і продукції.

П'яту частину вирощеного у Кіровоградській області зерна споживають жителі регіону, решта – продається. В тому числі і за кордон, експорт зерна критично ва-

жливий для економіки Кіровоградщини та України в цілому. Після квітневої заборони експорту української аграрної продукції урядами Угорщини, Польщі та Словаччини і блокування росіянами зернових коридорів у Чорному морі, продаж зерна в Україні призупинили. Допускаємо, що будуть певні труднощі, пов'язані з логістикою, переорієнтуванням і розуміємо, що всередині країни не буде тієї ціни, яку дають міжнародні валютні контракти. Враховуючи те, що з початку 2023 року українські аграрії отримали майже 33,4 мільярди гривень банківських кредитів на розвиток господарств, з них - 5 тисяч підприємств отримали 18,9 мільярдів гривень за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9», а безпосередньо сільгосптоваровиробники Кіровоградщини: 823 господарства отримали 2,4 млрд. гривень, то розуміємо, що за дешево продукцію продавати не будуть, тому вимушені будуть зберігати свою продукцію до моменту отримання привабливої вартості.

Підсумовуючи, очікуємо в поточному році оптимальне завантаження потужностей підприємства філія АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» та отримання прибутків.

Основні фінансово-економічні показники діяльності філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» за 2020–2021 рр. наведені в табл.2.1

Таблиця 2.1 – Основні фінансово-економічні показники діяльності філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1»*

Показники	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Обсяг продукції в натуральному виразі, т	36000	40000	4000	11,1
1. Обсяг продукції в оптових цінах без ПДВ та акцизного збору, тис. грн.				
- у діючих оптових цінах	2988	3600	612	20,5
- у порівнянних оптових цінах	3240	3600	360	11,1
3. Середня оптова ціна за 1 тону продукції, грн.	83	90	7	8,4
4. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	8270	9487	1217	14,7
5. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	3248	4321	1073	33,0
6. Адміністративні витрати, тис. грн.	3719	4023	304	8,2
7. Витрати на збут, тис. грн.	-	-	-	-
8. Валовий прибуток, тис. грн.	5022	5166	144	2,9
9. Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	6967	8344	1377	19,8
10. Витрати на 1 гривню реалізованої продукції, коп.	84	88	4	4,8
11. Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.	343	457	114	33,2
в тому числі:				
- від основної операційної діяльності	1303	1143	-160	-12,3

Продовження табл. 2.1

Показники	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
			абс.	%
- від іншої операційної діяльності	-929	-686	243	-26,2
- від фінансової діяльності	-	-	-	-
- від іншої діяльності	-31	0	31	-100
12. Податок на прибуток, тис. грн.	-	-	-	-
13. Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	343	457	114	33,2
14. Матеріальні витрати, тис. грн.	436	636	200	45,9
15. Матеріаловіддача, грн.	6,85	5,66	-1,19	-17,4
16. Матеріаломісткість продукції, грн.	0,15	0,18	0,03	20
17. Середня облікова кількість штатних працівників облікового складу, осіб.	66	64	-2	-3,03
18. Продуктивність праці одного штатного працівника облікового складу, грн.	49090,9	56250	7159,1	14,6
19. Фонд оплати праці штатних працівників облікового складу, тис. грн.	7498	8544	1046	13,95
20. Середня річна заробітна плата одного штатного працівника облікового складу, грн.	113606	133500	19894	17,5
21. Середня річна вартість основних засобів за основним видом діяльності, тис. грн.	62271,5	62199,5	-72	-0,12
22. Фондовіддача, грн.				
- по продукції	0,052	0,058	0,006	11,5
- по прибутку	0,021	0,018	-0,003	-14,3
23. Фондорентабельність, %	0,55	0,73	0,18	x
24. Середня річна вартість оборотних коштів, тис. грн.	5097,5	6126,5	1029	20,2
25. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів	1,62	1,55	-0,07	-4,3
26. Рентабельність продукції, %	60,73	54,45	-6,28	x
27. Рентабельність виробництва, %	0,5	0,67	0,17	x
28. Середня річна сума дебіторської заборгованості	2655,5	3096	440,5	16,6
29. Середня річна сума кредиторської заборгованості	1664,5	880,5	-784	-47,1
30. Коефіцієнти ліквідності балансу				
- коефіцієнт поточної ліквідності	5,1	8,4	3,3	64,7
- коефіцієнт швидкої ліквідності	4,3	5,1	0,8	18,6
- коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,3	0,05	-0,25	-83,3

* розраховано за даними форм звітності підприємства за 2020-2021pp

Результати аналізу фінансово-економічних показників діяльності філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» за 2020 - 2021 роки свідчать про такі зміни:

- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) збільшився на 14,7%;

- повна собівартість реалізованої продукції збільшилась на 19,8% за рахунок збільшення собівартості реалізованої продукції на 33% та адміністративних витрат на 8,2%; це призвело до збільшення витрат на 1 гривню реалізованої продукції на 4 копійки або 4,8%;

- фінансовий результат до оподаткування був прибутком, який збільшився в звітному році порівняно з попереднім на 33,2%, це відбулось за рахунок зменшення збитку від іншої операційної діяльності на 26,2%, та від іншої діяльності на 100%, негативний вплив здійснило зменшення прибутку від реалізації продукції на 160 тис. грн., або на 12,3%;

- покращилась ефективність використання ресурсів на підприємстві: матеріальних ресурсів – про що свідчить збільшення матеріаловіддачі на 17,4% та зменшення матеріаломісткості на 20%; трудових ресурсів – про що свідчить збільшення продуктивності праці одного штатного працівника облікового складу на 14,6%; основних засобів – про що свідчить збільшення фондівіддачі по продукції на 11,5%, по прибутку на 14,3% та фондорентабельності на 0,18%п.

- ефективність використання оборотних коштів підприємства в звітному році в порівнянні з попереднім, знизилась, про що свідчить зменшення коефіцієнту оборотності на 4,3%, та збільшення тривалості одного обороту оборотних коштів на 10 днів або 4,5%;

- фінансова ситуація на підприємстві є абсолютно стійкою, тому що власних оборотних коштів (без урахування короткострокових кредитів банків) достатньо для покриття запасів, що позитивно характеризує діяльність підприємства;

- аналіз коефіцієнтів ліквідності показав що, коефіцієнти поточної та швидкої ліквідності знаходяться в межах норми, що позитивно характеризує діяльність підприємства та свідчить про згоду підприємства покрити свої термінові зобов'язання. Проте невідповідність коефіцієнта абсолютної ліквідності нормативному значенню на початок попереднього та на кінець звітного років свідчить про неможливість погашення підприємством його термінових зобов'язань абсолютно ліквідними активами.

- відзначимо збільшення показників рентабельності, що позитивно характеризує діяльність підприємства.

Отже, аналіз результатів діяльності філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» за 2020 - 2021 роки, який наведений в таблиці 2.1 свідчить про те, що в звітному році порівняно з попереднім більшість показників підприємства мали позитив-

ні зміни, що свідчить про фінансову стійкість та активність підприємства на ринку.

Філія АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» за 2020 - 2021 роки надавала послуги зі зберігання, доробки та перевалки зернових культур замовникам. Виручка від таких послуг вважається окремим зобов'язанням до виконання і визнається протягом періоду надання таких послуг, так як замовник (покупець) одночасно отримує і споживає вигоди. Послуги за договорами надаються з фіксованою винагородою, тому покупець сплачує фіксовану суму відповідно до графіку платежів. Виручка від надання послуг визнається в тому звітному періоді, коли були надані послуги.

Поточні податкові активи та зобов'язання за поточний і попередній періоди оцінюються в сумі, що очікується до відшкодування від податкових органів або до сплати податковим органам.

До негативних чинників віднесемо не працюючий млин, та не отримання доходу від цього виду діяльності.

Пропозиції щодо поліпшення фінансового стану підприємства такі:

- необхідно побудувати новий млин, так як старий не доцільно реконструювати;
- провести реконструкцію елеватора;
- збільшити склади зберігання.

Для виконання цих умов потрібно залучення банківських кредитів або інших джерел фінансування.

2.2. Методика аналізу розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами підприємства та аналіз розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП №1»

У сучасних умовах господарювання у зв'язку з військовим станом, економічною нестабільністю держави, інфляцією, падінням вартості національної валюти, дефіцитом фінансових ресурсів більшість підприємств України знаходяться на межі фінансової кризи. Різке збільшення розмірів дебіторської заборгованості та її часток в оборотних активах підприємств на тлі зменшення обсягів виробництва продукції та скорочення матеріальних запасів є однією з найбільш вагомих причин виникнен-

ня кризових явищ на підприємствах. Для нормального функціонування всіх ланок народного господарства необхідно, щоб підприємці, ухвалюючи рішення, мали достовірну інформацію про фінансовий стан підприємства. Враховуючи той факт, що величина та структура дебіторської й кредиторської заборгованості впливають на фінансовий стан підприємства, необхідно контролювати їх співвідношення.

Однією з ключових проблем будь-якого підприємства є ефективне управління фінансовими ресурсами. Це містить оптимальне регулювання взаємозв'язку між дебіторською та кредиторською заборгованістю, контроль за обсягами цих зобов'язань, управління строками їх сплати та вплив цих фінансових зобов'язань на фінансову стійкість підприємства та його фінансові показники.

Дебіторська та кредиторська заборгованість є невіддільною складовою бухгалтерського балансу підприємства, що виникає унаслідок розбіжності між датою укладення зобов'язань та датою їх сплати. Фінансовий стан підприємства піддається впливу як обсягам залишків за дебіторською та кредиторською заборгованістю, так і тривалістю обороту кожного з них. Проте, балансові показники дебіторської та кредиторської заборгованості можуть бути лише вихідною точкою для розгляду впливу взаєморозрахунків з дебіторами та кредиторами на фінансовий стан підприємства.

Питання аналізу заборгованості підприємства розглядали в своїх працях науковці Т.М. Паянок, І.М. Мягких, К.Л. Багрій, Л.В. Кручак, Є.П. Гнатенко, О.Б. Волович, І.О. Бланк, Ф.Ф. Бутинець, Л.Л. Горецька, Є.В. Дубровська та О.В. Попович. Незважаючи на значну кількість праць, присвячених аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості суб'єктів господарювання, проблемні питання у цій сфері залишаються актуальними і потребують нових наукових розробок.

Підходи до проведення аналізу заборгованості, які розглядаються в економічній літературі наведені в табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Наукові підходи до методики аналізу заборгованості*

Науковець	Методика проведення аналізу заборгованості
Мягких І.М.	Пропонує застосування розрахунково-аналітичного методу; на основі даних дебіторської й кредиторської заборгованостей та факторів, що впливають на них, визначають залежність показників часток дебіторської та кредиторської заборгованостей.

Науковець	Методика проведення аналізу заборгованості
Волович О.Б.	Рекомендує використовувати методики групування та вертикального аналізу. Розподіляють заборгованість на групи за певними критеріями, які залежать насамперед від мети аналізу. Спершу проводять типологічне групування, а потім структурне, яке передбачає обчислення питомої ваги кожної групи в загальній сумі заборгованості підприємства.
Багрій К.Л.	Пропонує використання горизонтального, вертикального, трендового аналізу, методу фінансових коефіцієнтів. Для проведення аналізу спроможності підприємства погашати свої поточні зобов'язання використовується низка коефіцієнтів платоспроможності та ліквідності.
Паянок Т.М.	Моделює кредиторську заборгованість за допомогою економетричних методів, а саме регресійного аналізу та аналізу часових рядів. На мікрорівні прогнозує її вплив на виробничі запаси підприємства і результати його діяльності за допомогою прикладної програми STATGRAPHICS.
Попович О.В.	Рекомендує складання організаційно методичної моделі аналізу кредиторської заборгованості. Визначення складу та структури кредиторської заборгованості підприємства, аналіз відхилень та тенденцій в змінах статей кредиторської заборгованості за ряд років.

* складено за даними [25-28]

Основними джерелами інформації для аналізу фінансового стану є форми фінансової звітності: № 1 “Баланс (Звіт про фінансовий стан)” та № 5 “Примітки до фінансової звітності”.

На нашу думку, аналіз заборгованості підприємства для знаходження механізмів підвищення фінансово-економічної ефективності управління нею необхідно розглядати як послідовність наступних етапів:

- аналіз динаміки і структури заборгованості;
- аналіз показників оборотності заборгованості;
- аналіз співвідношення заборгованості.

На першому етапі здійснюється аналіз динаміки і структури заборгованості за допомогою прийомів горизонтального та вертикального аналізу. Визначається абсолютне та відносне відхилення показників заборгованості, та вивчається структура заборгованості шляхом визначення питомої ваги її складових (заборгованості за товари, роботи, послуги; за розрахунками та іншої) у загальній частині заборгованості.

На другому етапі здійснюється розрахунок показників оборотності заборгованості. Методика аналізу показників оборотності заборгованості полягає в порівнянні даних звітного та минулого років (або інший звітний період), визначають зміни і вивчають причини цих змін, їхню якісну характеристику. За результатами розрахунку,

роблять висновок про динаміку стану розрахунків з дебіторами та кредиторами у порівнянні з попереднім періодом.

На третьому етапі здійснюється аналіз співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, тобто вилученого із обороту грошового капіталу та залученого капіталу в якості джерела фінансування поточних платежів [37, 38].

При проведенні аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості складають розрахунковий баланс шляхом порівняння цих видів заборгованості. Результатом такого аналізу може бути виявлення перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською заборгованістю або перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською заборгованістю.

Домінування того чи іншого виду заборгованості призводить до дисбалансу у підсумку. Як збільшення, так і зменшення дебіторської і кредиторської заборгованості може негативно вплинути на фінансовий стан підприємства. При одночасному зростанні тривалості обороту дебіторської й кредиторської заборгованості у підприємства можуть виникнути істотні проблеми із платоспроможністю, а ймовірність своєчасної сплати боргів зменшується, що в короткостроковій перспективі приведе до зниження доходу [11-16, 37, 38].

У процесі виробничо-господарської діяльності підприємства часто стикаються з проблемою: що кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську. Деякі аналітики вважають, що це свідчить про раціональне використання коштів, оскільки підприємство залучає в оборот більше коштів, ніж відриває з обороту. Проте бухгалтери оцінюють таку ситуацію тільки негативно, оскільки підприємство мусить погашати свої борги незалежно від стану дебіторської заборгованості.

Перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською означає відривання коштів з обороту підприємства і в подальшому може призвести до необхідності залучення дорогих банківських кредитів та позик для забезпечення поточної виробничо-господарської діяльності підприємства. Значне перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською створює загрозу фінансовій стійкості підприємства.

Позитивні і негативні наслідки для можливих ситуацій наведені в табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Позитивні і негативні наслідки у випадку різних співвідношень сум дебіторської і кредиторської заборгованості*

Умова	Позитивні наслідки	Негативні наслідки
ДЗ>КЗ	Коли дебітори повернуть підприємству кошти, воно зможе розрахуватись з кредитором.	Покупці та замовники підприємства більшою мірою користуються коштами підприємствами, ніж підприємство користується коштами своїх кредиторів. Розширення комерційного кредиту для покупців з боку підприємства.
	Підприємство має краще налагоджену платіжну дисципліну, ніж його дебітори	
КЗ>ДЗ	Підприємство більшою мірою користується коштами своїх кредиторів, ніж покупці та замовники підприємства користуються коштами підприємства. Розширення комерційного кредиту для підприємства з боку постачальників.	Коли дебітори повернуть підприємству кошти, воно не зможе розрахуватись з кредиторами.
		Підприємство має гіршу налагоджену платіжну дисципліну, ніж його дебітори.

* складено за даними [22, 27, 29,36]

Аналіз росту дебіторської заборгованості не можна вважати лише негативним явищем у господарській діяльності підприємства. Коли дебітори надійні, акуратні в платежах і вигідні за умовами постачання та ціною продажу, збільшення їхніх боргових зобов'язань приводить до росту обсягу реалізації продукції (робіт, послуг), до підвищення доходів і прибутку підприємства. До того ж, нормальна дебіторська заборгованість може бути ліквідним активом, її можна оформити векселем, продати, поступитися банку або іншому підприємству.

Аналіз розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» здійснимо на вищерозглянутих етапах.

1. Аналіз динаміки і структури заборгованості.

Аналіз складу, структури та динаміки активів підприємства здійснюють за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою аналітичної табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Аналіз складу, структури та динаміки активів підприємства

Показники	Код рядка	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
				абс.	%
Всього активів, тис. грн.	1300	76598	76092	-506	-0,7
1. Необоротні активи, тис. грн.	1095	71740	68697	-3043	-4,2
– в % до активів		93,7	90,3	-3,4	x
2. Оборотні активи, тис. грн.	1195	4858	7395	2537	52,2
– в % до активів		6,3	9,7	3,4	x

Продовження табл. 2.4

Показники	Код рядка	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
				абс.	%
2.1. Запаси, тис. грн.	1100, 1110	763	2924	2161	в 2,8р
– в % до активів		1,0	3,8	2,8	х
2.2. Кошти в розрахунках, тис. грн.	1120÷1155	1800	4392	2592	144
– в % до активів		2,3	5,8	3,5	х
2.3. Грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн.	1160, 1165	243	44	-199	-81,9
– в % до активів		0,3	0,06	-0,24	х
2.4. Інші оборотні активи, тис. грн.	1170, 1190	2275	35	-2240	-98,5
– в % до активів		3,0	0,05	-2,95	х
– у тому числі витрати майбутніх періодів, тис. грн.	1170	1626	35	-1591	-97,8
– в % до активів		2,12	0,05	-2,07	х
3. Необоротні активи утримувані для продажу, та групи вибуття, тис. грн.	1200	-	-	-	-
– в % до активів		-	-	-	х

З таблиці 2.4 видно, що в звітному році порівняно з попереднім активи підприємства зменшились на 506 тис. грн., або на 0,7%. Це відбулось за рахунок зменшення необоротних активів на 3043 тис. грн., або 4,2% та збільшення оборотних активів на 2537 тис. грн., або на 52,2%. В структурі активів підприємства попереднього року найбільшу питому вагу займали необоротні активи - 93,7%, питома вага оборотних активів склала 6,3%.

В звітному році відбулись такі зміни в структурі активів підприємства: збільшилась питома вага оборотних активів на 3,4% пункти та відповідно, зменшилась питома вага необоротних активів, на таку саму величину. Впродовж досліджуваного періоду необоротних активів утримуваних для продажу, та груп вибуття підприємство не мало.

Аналіз складу та динаміки джерел формування активів підприємства здійснюється за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Аналіз складу та динаміки джерел формування активів підприємства

Показники	Код рядка	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
				абс.	%
Всього джерел формування активів, тис. грн.	1900	76598	76092	-506	-0,7
1. Власний капітал, тис. грн. – в % до усіх джерел	1495	75647	75210	-437	-0,6
		98,76	98,84	0,08	x
1.1. Наявність власних оборотних коштів, тис. грн. – в % до усіх джерел	1495 – 1095 або 1495 + 1595 – 1095	3907	6513	2606	66,7
		5,10	8,56	3,46	x
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення, тис. грн. – в % до усіх джерел	1595	-	-	-	-
		-	-	-	x
2.1. Довгострокові зобов'язання, тис. грн. – в % до усіх джерел	1500÷1515	-	-	-	-
		-	-	-	-
2.2. Довгострокові забезпечення, тис. грн. – в % до усіх джерел	1520, 1525	-	-	-	-
		-	-	-	-
3. Поточні зобов'язання і забезпечення, тис. грн. – в % до усіх джерел	1695	951	882	-69	-7,3
		1,24	1,16	-0,08	x
3.1. Короткострокові зобов'язання, тис. грн. – в % до усіх джерел	1600, 1610	-	-	-	-
		-	-	-	x
–в тому числі короткострокові кредити банків, тис. грн. – в % до усіх джерел	1600	-	-	-	-
		-	-	-	x
3.2. Кредиторська заборгованість, тис. грн. – в % до усіх джерел	1605, 1615÷1645	715	881	166	23,2
		0,93	1,16	0,23	x
3.3. Поточні забезпечення, тис. грн. – в % до усіх джерел	1660	62	0	-62	-100
		0,08	0	-0,08	x
3.4. Інші поточні зобов'язання – в % до усіх джерел	1665,1690	174	1	-173	-99,4
		0,23	0,001	-0,229	x
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття, тис. грн. – в % до усіх джерел	1700	-	-	-	-
		-	-	-	x

З таблиці 2.5 видно, що у звітному році порівняно з попереднім джерела формування активів підприємства зменшились на 506 тис. грн., або на 0,7%. Це відбулось за рахунок зменшення поточних зобов'язань і забезпечень на 69 тис. грн., або

на 7,3%, при цьому зменшення інших поточних зобов'язань відбулось на 173 тис. грн., або 99,4%. Також бачимо зменшення власного капіталу на 437 тис. грн., або 0,6%.

В структурі джерел формування активів підприємства в попередньому році найбільшу питому вагу займав власний капітал – 98,76%, питома вага поточних зобов'язань і забезпечень склала 1,24%.

В звітному році відбулись такі зміни в структурі джерел формування активів підприємства: збільшилась питома вага власного капіталу та відповідно зменшилась питома вага поточних зобов'язань і забезпечень на 0,08% пункти.

2. Аналіз показників оборотності заборгованості.

Аналіз складу, структури та динаміки дебіторської заборгованості підприємства здійснюється підставі даних форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Аналіз складу, структури та динаміки дебіторської заборгованості

Показники	Код рядка	Абсолютна величина		Питома вага, %		Відхилення			
		на початок звітного року	на кінець звітного року	на початок звітного року	на кінець звітного року	абсолютне	питомої ваги	в % до величини на початок звітного року	в % до величини зміни дебіторської заборгованості
Дебіторська заборгованість всього, в тому числі:	1125÷1155	1800	4392	100	100	2592	x	144	100
1.1. Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1120, 1125	834	3742	46,3	85,2	2908	38,9	в 3,5р	112,2
1.2. Дебіторська заборгованість за розрахунками:	1130÷1145	890	598	49,4	13,6	-292	-35,8	-32,8	-11,3
– за виданими авансами	1130	779	175	43,3	4,0	-604	-39,3	-77,5	-23,3
– з бюджетом,	1135	111	423	6,2	9,6	312	3,4	в 2,8р	12,0

Показники	Код рядка	Абсолютна величина		Питома вага, %		Відхилення			
		на початок звітного року	на кінець звітного року	на початок звітного року	на кінець звітного року	абсолютне	питомої ваги	в % до величини на початок звітного року	в % до величини зміни дебіторської заборгованості
– в тому числі з податку на прибуток	1136	-	-	-	-	-	-	-	-
– з нарахованих доходів	1140	-	-	-	-	-	-	-	-
– із внутрішніх розрахунків	1145	-	-	-	-	-	-	-	-
1.3. Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	76	52	4,2	1,2	-24	-3,0	-31,6	-0,9

З таблиці 2.6 видно, що дебіторська заборгованість на кінець звітного року порівняно з початком року збільшилась на 2592 тис. грн., або на 144%. Це відбулось за рахунок збільшення дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги - на 2908 тис. грн., або в 3,5 рази. Відбулося також: зменшення заборгованості за розрахунками – на 292 тис. грн., або 32,8% й зменшення іншої поточної дебіторської заборгованості – на 24 тис. грн., або на 31,6%.

В структурі дебіторської заборгованості на початок звітного року найбільшу питому вагу займає заборгованість за розрахунками – 49,4%, питома вага заборгованості за товари, роботи, послуги склала – 46,3%, іншої заборгованості – 4,2%.

На кінець звітного року відбулись такі зміни в структурі дебіторської заборгованості: збільшилась питома вага заборгованості за товари, роботи послуги на 38,9% пункти; зменшилась питома вага заборгованості за розрахунками та іншої заборгованості на 35,8% пункти та 3,0% пункти відповідно.

Аналіз дебіторської заборгованості підприємства за строками непогашення здійснюється за даними форми № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» за допомогою табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Аналіз дебіторської заборгованості підприємства за строками непогашення

Показники		Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги		Інша поточна дебіторська заборгованість		Абсолютне відхилення	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	Заборгованість за товари, роботи, послуги	Іншої поточної заборгованості
Попередній рік	Всього, в тому числі:	834	100	76	100	x	x
	– до 12 місяців	834	100	76	100	x	x
	– від 12 до 18 місяців	-	-	-	-	x	x
	– від 18 до 36 місяців	-	-	-	-	x	x
Звітний рік	Всього, в тому числі:	3742	100	52	100	2908	-24
	– до 12 місяців	3742	100	52	100	2908	-24
	– від 12 до 18 місяців	-	-	-	-	-	-
	– від 18 до 36 місяців	-	-	-	-	-	-

З таблиці 2.7 видно, що в структурі дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги й іншої поточної дебіторської заборгованості в попередньому році найбільшу питому вагу займала заборгованість, що погашається в найкоротший термін (до 12 місяців) - 100%.

В звітному році змін в структурі дебіторської заборгованості не відбулось, так як, вся дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги та інша поточна дебіторська заборгованість погашається до 12 місяців на 100 %, хоча зауважимо, що у звітному році дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги збільшилась, а інша поточна дебіторська заборгованість зменшилась.

Отже динаміка погашення дебіторської заборгованості в цілому є позитивною.

Аналіз складу, структури та динаміки кредиторської заборгованості підприємства здійснюється за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 2.8.

Таблиця 2.8 – Аналіз складу, структури та динаміки кредиторської заборгованості

Показники	Код рядка	Абсолютна величина		Питома вага, %		Відхилення			
		на початок звітного року	на кінець звітного року	на початок звітного року	на кінець звітного року	абсолютне	питомої ваги	в % до величини на початок звітного року	в % до величини зміни кредиторської заборгованості
Кредиторська заборгованість всього, в тому числі:	1605÷1645, 1690	889	872	100	100	-17	x	-1,9	100
1.1. Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1605, 1615	665	665	74,8	76,3	0	1,5	0	0
1.2. Кредиторська заборгованість за розрахунками:	1610, 1620÷1645	50	206	5,6	23,6	156	18,0	в 3,1р	в -9,2р
– за довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-	-	-	-	-	-	-
– з бюджетом,	1620	6	-10	0,7	-1,1	-16	-1,8	в -2,7р	94,1
– у т.ч. з податку на прибуток	1621	0	-10	0	-1,1	-10	-1,1	0	58,8
– зі страхування	1625	24	0	2,7	0	-24	-2,7	-100	141,2
– з оплати праці	1630	20	226	2,2	25,9	206	23,7	в 10,3р	в -12,1р
– за одержаними авансами	1635	-	-	-	-	-	-	-	-
– за розрахунками з учасниками	1640	-	-	-	-	-	-	-	-
– із внутрішніх розрахунків	1645	-	-	-	-	-	-	-	-
1.3. Інші поточні зобов'язання	1690	174	1	19,6	0,1	-173	-19,5	-99,4	в 10,2р

З таблиці 2.8 видно що, величина кредиторської заборгованості в звітній період зменшилась на 17 тис. грн., або 1,9%, це відбулось за рахунок зменшення інших поточних зобов'язань на 173 тис. грн., або в 10,2 разів.

На початок звітного року в структурі кредиторської заборгованості найбільшу питому вагу займала заборгованість за товари, роботи, послуги 74,8%, частка заборгованості за розрахунками склала 5,6%, інші поточні зобов'язання 19,6%.

На кінець року відбулись такі зміни в структурі кредиторської заборгованості:

збільшилась питома вага заборгованості за товари, роботи, послуги на 1,5% пункти, за розрахунками на 18,0% пункти та зменшилась питома вага заборгованості інших поточних зобов'язань на 19,5% пункти.

3. Аналіз співвідношення заборгованості.

Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства можна виконати за на підставі даних форм № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» за допомогою табл. 2.9.

Таблиця 2.9 – Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства

Показники	Дебіторська заборгованість, тис. грн.	Кредиторська заборгованість, тис. грн.	Перевищення заборгованості	
			дебіторської	кредиторської
1. Заборгованість за товари, роботи, послуги, тис. грн.	3742	665	3077	-
2. За розрахунками:	598	206	392	-
– з бюджетом,	423	-10	433	-
– у т. ч. з податку на прибуток	-	-10	-	-10
– за виданими авансами	175	-	175	-
– зі страхування	-	-	-	-
– з оплати праці	-	226	-	226
– за одержаними (отриманими) авансами	-	-	-	-
– за розрахунками з учасниками	-	-	-	-
– із внутрішніх розрахунків	-	-	-	-
3. Інші види заборгованості	52	1	51	-
Всього	4392	872	4128	216

З таблиці 2.9 видно що, на кінець звітнього року відбулось перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською на 4128 тис. грн., це відбулось за рахунок перевищення всіх елементів дебіторської заборгованості: за товари, роботи, послуги на 3077 тис. грн., за розрахунками на 392 тис. грн., інших видів на 51 тис. грн.

Проведені дослідження та розрахунки дозволяють сформулювати кілька загальних правил, які сприятимуть встановленню безпечних відносин з контрагентами та спростять управління заборгованістю:

- завжди прораховувати та враховувати ризик несплати покупцями виставлених рахунків;
- збільшувати коло покупців для зменшення втрат у випадку не здійснення

оплати одним або декількома з них;

- здійснювати контроль за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості;

- своєчасно вести претензійну та судову роботу з боржниками, до того, як заборгованість стане сумнівною або безнадійною;

- у випадку систематичних порушень контрагентом порядку розрахунків – припиняти співпрацю з ним.

Для побудови ефективної процедури роботи із заборгованістю, на підприємстві слід впровадити регламентовану політику роботи, яка має передбачати такі стадії:

1. Ретельний аналіз контрагента на його добросовісність (перед початком відносин).

2. Розробка уніфікованих договорів співробітництва, які належним чином захищатимуть інтереси підприємства.

3. Встановлення єдиних правил надання кредиту або відтермінування платежу.

4. Розробка алгоритму дій, які виконуються при утворенні заборгованості.

5. Постійний аналіз стану дебіторської заборгованості (бажано призначити особу, відповідальну за такі дії, щоб саме вона сигналізувала керівнику у випадках, коли вже час вживати активні методи впливу на контрагентів).

Отже, підсумовуючи – для ефективного управління діяльністю підприємства необхідно постійно здійснювати аналіз заборгованості і докладати всіх зусиль для зниження рівня співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості. Необхідно проводити якісний аналіз, основне завдання якого полягає у виявленні видів продукції, робіт, послуг за якими виникає найбільша дебіторська заборгованість, а також у визначенні найбільш важливих клієнтів (споживачів, посередників, постачальників) підприємства, за якими найчастіше виникає дебіторська заборгованість [37-39].

2.3. Аналіз фінансових результатів діяльності філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП №1»

Для визначення фінансового результату діяльності підприємства за звітний

період необхідно порівняти доходи звітнього періоду і витрати, понесені для одержання цих доходів. Фінансовий результат визначається за кожним видом діяльності шляхом зіставлення відповідних доходів і витрат звітнього періоду.

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства здійснюють за допомогою даних форм № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» та № 5 «Примітки до річної фінансової звітності».

Аналіз складу, динаміки та структури фінансових результатів діяльності підприємства проводиться на підставі даних форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за допомогою табл. 2.10.

Таблиця 2.10 – Аналіз складу, динаміки та структури фінансових результатів діяльності підприємства

Показники	Алгоритм розрахунку за кодом рядка	Попередній рік		Звітний рік		Відхилення	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1. Фінансовий результат від реалізації продукції	2000-2050-2130-2150	1303	379,9	1143	250,1	-160	-12,3
2. Фінансовий результат від іншої операційної діяльності	2120-2180	-929	-270,8	-686	-150,1	243	-26,2
3. Фінансовий результат від операційної діяльності	2190 (2195)	374	x	457	x	83	22,2
4. Фінансовий результат від інвестиційної та фінансової діяльності	2200 + 2220 – 2250 – 2255	-	-	-	-	-	-
5. Фінансовий результат іншої діяльності	2240 – 2270	-31	-9,0	0	0	31	-100
6. Фінансовий результат до оподаткування	2290 (2295)	343	100,0	457	100,0	114	33,2

З таблиці 2.10 видно, що фінансовий результат від звичайної діяльності збільшився в звітному році порівняно з попереднім на 114 тис. грн., або на 33,2%. Це відбулось за рахунок збільшення прибутку від іншої операційної діяльності на 243 тис. грн., або на 26,2%, від операційної діяльності на 83 тис. грн., або 22,2% та від іншої діяльності на 31 тис. грн., або на 100%. Негативний вплив здійснило збільшення збитку від реалізації продукції на 160 тис. грн., або на 12,3%.

Фінансовий результат від звичайної діяльності як в попередньому, так і у звіт-

ному році формувався за рахунок прибутку від реалізації продукції та від операційної діяльності та збитку від іншої операційної та іншої діяльності.

Аналіз формування та динаміки фінансового результату від основної операційної діяльності (реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)) проводиться на підставі даних форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за допомогою табл. 2.11.

Таблиця 2.11 – Аналіз формування та динаміки фінансових результатів підприємства від основної операційної діяльності

Показники	Алгоритм розрахунку за кодом рядка	Попередній рік, тис. грн.	Звітний рік, тис. грн.	Відхилення	
				тис. грн.	%
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	8270	9487	1217	14,7
2. Собівартість реалізованої продукції	2050	3248	4321	1073	33,0
3. Адміністративні витрати	2130	3719	4023	304	8,2
4. Витрати на збут	2150	-	-	-	-
5. Фінансовий результат від основної операційної діяльності	2000-2050-2130-2150	1303	1143	-160	-12,3

З таблиці 2.11 видно, що фінансовий результат від основної операційної діяльності у звітному році був збитком який склав 160 тис. грн., або 12,3%. Це відбулось за рахунок збільшення чистого доходу від реалізації продукції меншими темпами ніж витрати пов'язані з основною операційною діяльністю (собівартість реалізованої продукції 33,0%, адміністративні витрати на 8,2%, а при цьому витрати на збут відсутні).

Аналіз формування, динаміки та структури фінансових результатів від іншої операційної діяльності проводиться даними форми № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» за допомогою табл. 2.12.

Таблиця 2.12 – Детальний аналіз формування, динаміки та структури фінансових результатів від іншої операційної діяльності

Показники	Попередній рік				Звітний рік				Відхилення	
	доходи	витрати	Фінансовий результат		доходи	витрати	Фінансовий результат		абс.	%
			тис. грн.	%			тис. грн.	%		
1. Операційна оренда активів	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2. Операційна курсова різниця	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Реалізація інших необоротних активів	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4. Штрафи, пені, неустойки	0	252	-252	58,7	0	8	-8	7,8	244	-96,8
5. Утримання об'єктів житлово-комунального і соціально-культурного призначення	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6. Інші операційні доходи і витрати, в тому числі:	1	678	-677	72,9	8	686	-678	98,8	-1	0,15
– відрахування до резерву сумнівних боргів	x	-	-	-	x	-	-	-	-	-
– непродуктивні витрати і втрати	x	-	-	-	x	-	-	-	-	-
Всього фінансовий результат від іншої операційної діяльності	1	930	-929	100	8	694	-686	100	243	-26,2

З таблиці 2.12 видно, що фінансовий результат від іншої операційної діяльності, який був збитком, в звітному році порівняно з попереднім роком зменшився на 243 тис. грн., або на 26,2%. Це відбулось за рахунок збільшення інших операційних доходів і витрат на 1 тис. грн., або на 0,15% та зменшення витрат на сплату штрафів, пені, неустойок на 244 тис. грн., або на 96,8%. В попередньому році так, як і у звітному, фінансовий результат від основної операційної діяльності формувався за рахунок збитків від інших операційних доходів і витрат та витрат на сплату штрафів, пені, неустойок. За досліджуваний період підприємство не здійснювало інвестиційну та фінансову діяльність, тому її аналіз не проводимо.

Детальний аналіз формування, динаміки та структури фінансових результатів від іншої діяльності проводиться даними форми № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» за допомогою табл. 2.13

Таблиця 2.13 – Детальний аналіз формування, динаміки та структури фінансових результатів від іншої діяльності

Показники	Попередній рік				Звітний рік				Відхилення	
	доходи	витрати	Фінансовий результат		доходи	витрати	Фінансовий результат		абс.	%
			тис. грн.	%			тис. грн.	%		
1. Реалізація фінансових інвестицій	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2. Реалізація необоротних активів	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Реалізація майнових комплексів	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4. Не операційна курсова різниця	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5. Безоплатно одержані активи	-	x	-	-	-	x	-	-	-	-
6. Списання необоротних активів	x	-	-	-	x	-	-	-	-	-
7. Інші доходи і витрати	0	31	-31	100,0	0	0	0	0	31	-100,0
Всього фінансовий результат від іншої діяльності	0	31	-31	100,0	0	0	0	100,0	31	-100,0

З таблиці 2.13 видно, що підприємство здійснювало іншу діяльність лише в попередньому році, вона була збитковою, збиток становив 31 тис. грн., або 100%, він формувався за рахунок інших витрат.

В попередньому році фінансовий результат від іншої діяльності формувався за рахунок збитку від інших доходів і витрат, а у звітному році фінансовий результат від іншої діяльності відсутній.

Аналіз формування чистого прибутку підприємства проводиться на підставі даних форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за допомогою табл. 2.14.

Таблиця 2.14 – Аналіз формування чистого прибутку

Показники	Алгоритм розрахунку за кодом рядка	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
				абс.	%
1. Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.	2290 (2295)	343	457	114	33,2
2. Витрати (дохід) з податку на прибуток, тис. грн.	2300	-	-	-	-
3. Чистий прибуток, тис. грн.	2290 (2295)– –2300	343	457	114	33,2

З таблиці 2.14 видно, що сума чистого прибутку підприємства в звітному році порівняно з попереднім збільшилась на 114 тис. грн., або на 33,2%. Це відбулось за рахунок збільшення фінансового результату до оподаткування на 114 тис. грн., або на 33,2%.

Аналіз рентабельності виробництва здійснюють за даними форм № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за допомогою табл. 2.15.

Таблиця 2.15 – Аналіз рентабельності виробництва

Показники	Алгоритм розрахунку	Попередній рік	Звітний рік	Абс. відхил.
1. Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.	Форма №2 р.2290 (2295)	343	457	114
2. Середня річна вартість основних засобів, тис. грн.	Форма №1 р.1011*	62271,5	62199,5	-7,2
3. Середня річна вартість оборотних коштів, тис. грн.	Форма №1 р.1195*	5097,5	6126,5	1029
4. Загальна величина виробничих фондів підприємства, тис. грн..	р. 2 + р. 3	68369	68326	-43
5. Рентабельність виробництва, %	р.1: р.4·100%	0,50	0,67	0,17

* Розраховується за допомогою середньої арифметичної за період, що аналізується

З таблиці 2.15 видно, що у звітному році порівняно з попереднім рентабельність виробництва збільшилась на 0,17% пункти. Це відбулось за рахунок впливу таких чинників:

- збільшення прибутку до оподаткування на 114 тис. грн., здійснило позитив-

ний вплив та призвело до збільшення рентабельності виробництва на 0,17% пункти $((457 \div (62271,5 + 5097,5)) * 100\% - 0,5\% = 0,67\% - 0,5\% = 0,17\% \text{ п.})$;

- зменшення середньої річної вартості основних засобів на 7,2 тис. грн. призвело до збільшення рентабельності виробництва на 0,01% пункти $((457 \div (62199,5 + 5097,5)) * 100\%) - 0,7\% = 0,68\% - 0,67\% = 0,01\% \text{ п.})$;

- збільшення середньої річної вартості оборотних коштів на 1029 тис. грн., здійснило негативний вплив та призвело до зменшення рентабельності виробництва на 0,01% пункти $((457 \div (62199,5 + 6126,5)) * 100\% - 0,68\% = 0,67\% - 0,68\% = - 0,01\% \text{ п.})$.

Загальний вплив факторів: $0,17 + 0,01 - 0,01 = 0,17 \text{ п.}$ [37-39].

2.4. Загальний аналіз фінансового стану підприємства

Загальний аналіз фінансового стану підприємства здійснюють за допомогою даних форм № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» та № 5 «Примітки до річної фінансової звітності».

Аналіз динаміки валюти балансу передбачає встановлення зміни валюти балансу на кінець року з валютою балансу на початок року (табл. 2.16). Коли валюта балансу збільшується – це оцінюється позитивно, зменшується – негативно. Збільшення валюти балансу свідчить про зростання виробничих можливостей (але при цьому слід враховувати інфляцію), а зменшення валюти балансу означає спад у господарській діяльності.

Аналіз динаміки валюти балансу підприємства здійснюється на підставі даних форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 2.16.

Таблиця 2.16 – Аналіз динаміки валюти балансу

Показники	На початок року	На кінець року	% зміни
Валюта балансу, тис. грн.:			
- попереднього року	78099	76598	-1,92
- звітнього року	76598	76092	-0,66

З таблиці 2.16 видно, що на кінець попереднього року порівняно з початком

року валюта балансу зменшилась на 1,92% що свідчить про скорочення підприємством його діяльності та попередньо характеризується як негативно. На кінець звітнього року валюта балансу зменшилась на 0,66% що свідчить про скорочення підприємством його діяльності та попередньо характеризується як негативно.

Для більш глибокого виявлення якості динаміки валюти балансу необхідно провести поглиблений аналіз динаміки валюти балансу на підставі даних форм № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за допомогою табл. 2.17.

Таблиця 2.17 – Поглиблений аналіз динаміки валюти балансу

Показники	Попередній рік	Звітний рік	Коефіцієнт зміни
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	8270	9487	1,147
2. Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.	343	457	1,332
3. Валюта балансу, тис. грн.:			
- на початок року	78099	76598	0,981
- на кінець року	76598	76092	0,993
4. Середнє річне значення валюти балансу*, тис. грн.	77348,5	76345	0,987

* Розраховується за допомогою середньої арифметичної за період, що аналізується

З таблиці 2.17 видно, що зменшення середньорічного значення валюти балансу на 0,987 р. супроводжувалось збільшенням чистого доходу в 1,147 р. та фінансового результату до оподаткування в 1,332 р., що свідчить про розширення підприємством його діяльності та ефективно вкладення грошових коштів у формування активів підприємства. Таким чином, зміни валюти балансу в звітному році порівняно з попереднім можна охарактеризувати як позитивні.

Аналіз складу, структури та динаміки оборотних активів підприємства здійснюється за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 2.18.

Таблиця 2.18 – Аналіз складу, структури та динаміки оборотних активів

Показники	Код рядка	Абсолютна величина		Питома вага, %		Відхилення			
		на початок звітного року	на кінець звітного року	на початок звітного року	на кінець звітного року	абсолютне	питомої ваги	в % до величини на початок звітного року	в % до величини зміни оборотних активів
Оборотні активи всього, тис. грн., в тому числі:	1195	4858	7395	100	100	2537	x	52,2	100
– запаси	1100, 1110	763	2924	15,7	39,5	2161	23,8	в 2,8р	85,2
– дебіторська заборгованість	1120÷ 1155	1800	4392	37,1	59,4	2592	22,3	144	102,2
– грошові кошти та поточні фінансові інвестиції	1160, 1165	243	44	5,0	0,6	-199	-4,4	-81,9	-7,8
– інші оборотні активи	1170, 1190	2275	35	46,8	0,5	-2240	-46,3	-98,5	-88,3

З таблиці 2.18 видно, що оборотні активи підприємства на кінець звітного року порівняно з початком збільшилися на 2537 тис. грн., або на 52,2%. Це відбулось за рахунок збільшення запасів на 2161 тис. грн., або в 2,8 рази та дебіторської заборгованості на 2592 тис. грн., або на 144%.

В структурі оборотних активів на початок звітного року найбільшу питому вагу займали інші оборотні активи 2275 тис. грн., питома вага запасів складала 15,7%, дебіторської заборгованості 37,1%, грошові кошти і фінансові інвестиції 5,0%.

На кінець року відбулись такі зміни в структурі оборотних активів, збільшилась питома вага запасів на 23,8% пункти й дебіторської заборгованості на 22,3% пункти та зменшилась питома вага грошових коштів і фінансових інвестицій на 4,4% пункти, інших оборотних активів на 46,3% пункти.

Аналіз структури розміщення оборотного капіталу (оборотних коштів) підприємства за сферами розміщення його окремих елементів здійснюється за на підставі даних форм № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» за допомогою табл. 2.19.

Таблиця 2.19 – Аналіз структури розміщення оборотного капіталу (оборотних коштів) підприємств

Показники	Попередній рік		Звітний рік		Відхилення		
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	абс.	%	за структурою
1. Сфера виробництва в тому числі:	1626	2,1	35	0,05	-1591	-97,8	-2,05
– виробничі запаси	-	-	-	-	-	-	-
– незавершене виробництво	-	-	-	-	-	-	-
– поточні біологічні активи	-	-	-	-	-	-	-
– витрати майбутніх періодів	1626	2,1	35	0,05	-1591	-97,8	-2,05
2. Сфера обігу в тому числі:	2692	3,75	4436	5,8	1744	64,8	2,05
– готова продукція	-	-	-	-	-	-	-
– грошові кошти	243	0,3	44	0,06	-199	-81,9	-0,24
– дебіторська заборгованість	1800	2,3	4392	5,8	2592	144	3,5
– товари	-	-	-	-	-	-	-
– інші	649	0,8	0	0	-649	-100	-0,8
Всього оборотний капітал	76598	100	76092	100	-506	-0,7	–

З таблиці 2.19 видно, що в звітному році порівняно з попереднім загальна величина оборотного капіталу підприємства зменшилась на 506 тис. грн., або на 0,7%. Це відбулось за рахунок зменшення капіталу, розміщеного у сфері виробництва на 1591 тис. грн., або на 97,8%; також відбулось збільшення капіталу, розміщеного в сфері обігу на 1744 тис. грн., або на 64,8%.

В структурі оборотного капіталу попереднього року найбільшу питому вагу займає капітал, розміщений в сфері обігу – 3,75%, питома вага капіталу, розміщеного в сфері виробництва склала 2,1%. В звітному році відбулись такі зміни в структурі оборотного капіталу: збільшилась питома вага капіталу, розміщеного в сфері обігу та відповідно зменшилась питома вага капіталу, розміщеного в сфері виробництва на 2,05% пункти.

Аналіз використання оборотного капіталу (оборотних коштів) підприємства та його окремих елементів здійснюється на підставі даних форм № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за допомогою табл. 2.20.

Таблиця 2.20 – Аналіз використання оборотних коштів

Показники	Код рядка (алгоритм розрахунку)	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
				абс.	%
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	Ф № 2 р. 2000	8270	9487	1217	14,7
2. Середньорічні залишки оборотних коштів, * тис. грн., в т. ч.	Ф № 1 р. 1195	5097,5	6126,5	1029	20,2
2.1. Запаси*	Ф № 1 р.1100,1110	932	1843,5	911,5	97,8
2.2. Кошти в розрахунках*	Ф № 1 р.1125÷1155	2655,5	3096	440,5	16,6
2.3. Грошові кошти та поточні фінансові інвестиції*	Ф № 1 р.1160, 1165	146	143,5	-2,5	-1,7
2.4. Інші оборотні активи*	Ф № 1 р.1170, 1190	1475,5	1155	-320,5	-21,7
3. Кількість днів в періоді	x	360	360	-	-
4. Одноденна виручка, тис. грн..	р. 1 : р. 3	23	26	3	13,0
5. Потреба в оборотних коштів одного дня, тис. грн.	р. 2 : р. 3	14,16	17,02	2,86	20,2
6. Кредиторська заборгованість, тис. грн.	Ф № 1 р.1615	665	665	0	0
7. Коефіцієнт оборотності	р.1 : р.2	1,62	1,55	-0,07	-4,3
8. Коефіцієнт завантаженості	р.2 : р. 1	0,62	0,65	0,03	4,8
9. Тривалість 1 обороту, днів, в т. ч.	р.3 : р.7 або р.2 : р.4	221,6	235,6	14	6,3
9.1. В запасах	р.2.1 : р.4	40,5	70,9	30,4	75,1
9.2. В коштах в розрахунках	р.2.2 : р.4	115,5	119,1	3,6	3,1
9.3. В грошових коштах	р.2.3 : р.4	6,3	5,5	-0,8	-12,7
9.4. В інших оборотних коштах	р.2.4 : р.4	64,2	44,4	-19,8	-30,8
10. Економія (надлишок) оборотних коштів, тис. грн.	абс. відхилення по р.9 · р.5 за звітний рік	x	238,28	x	x
11. Кредиторська заборгованість, враховуючи економію (надлишок) оборотних коштів при умові роботи заводу на рівні попереднього року, тис. грн.	р.10 ± р.6 за звітний рік	x	903,28	x	x

* Розраховується за допомогою середньої арифметичної за період, що аналізується

З таблиці 2.20 видно, що ефективність використання оборотних коштів підприємства в звітному році в порівнянні з попереднім, погіршилась, про що свідчить зменшення коефіцієнту оборотності на 0,07%, збільшення коефіцієнту завантаженості на 0,03%, та тривалості одного обороту оборотних коштів на 14 днів (за рахунок

скорочення перебування грошових коштів в інших оборотних коштах на 19,8 днів, в грошових коштах на 0,8 днів, збільшилось - час перебування в запасах на 30,4 днів та в коштах в розрахунках на 3,6 днів). Це призвело до надлишку грошових коштів в розмірі 238,28 тис. грн.

Якщо підприємство буде використовувати оборотні кошти на рівні попереднього року, то кредиторська заборгованість складе 903,28 тис. грн.

Аналіз складу, структури та динаміки власного капіталу підприємства здійснюється за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 2.21.

Таблиця 2.21 – Аналіз складу, структури та динаміки власного капіталу підприємства

Показники	Код рядка	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
				абс.	%
Власний капітал всього, тис. грн., в тому числі:	1495	75647	75210	-437	-0,6
1. Зареєстрований (пайовий) капітал, тис. грн.	1400	-	-	-	-
– в % до власного капіталу		-	-	-	x
2. Капітал у дооцінках, тис. грн.	1405	59972	59972	0	0
– в % до власного капіталу		79,28	79,74	0,46	x
3. Додатковий капітал, тис. грн.	1410	-	-	-	-
– в % до власного капіталу		-	-	-	x
4. Резервний капітал, тис. грн.	1415	-	-	-	-
– в % до власного капіталу		-	-	-	x
6. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток), тис. грн.	1420	15675	15238	-437	-2,8
– в % до власного капіталу		20,72	20,26	-0,46	x
7. Неоплачений капітал, тис. грн.	1425	-	-	-	-
– в % до власного капіталу		-	-	-	x
8. Вилучений капітал, тис. грн.	1430	-	-	-	-
– в % до власного капіталу		-	-	-	x

З таблиці 2.21 видно, що у звітному році порівняно з попереднім власний капітал підприємства зменшився на 437 тис. грн., або 0,6%. Це відбулось за рахунок зменшення нерозподіленого прибутку підприємства на 437 тис. грн., або на 2,8%. Величина капіталу у дооцінках залишилась незмінною. Величина вилученого, неоплаченого, резервного, додаткового та зареєстрованого капіталу відсутня.

В структурі власного капіталу підприємства в попередньому році найбільшу питому вагу займав капітал у дооцінках - 79,28%, питома вага нерозподіленого при-

бутку – 20,72%.

У звітному році відбулись такі зміни в структурі власного капіталу підприємства: зменшилась питома вага нерозподіленого прибутку та збільшується питома вага капіталу у дооцінках на 0,46% пункти відповідно. Такі зміни негативно характеризують діяльність підприємства.

Аналіз динаміки рентабельності капіталу підприємства здійснюється за даними форм № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форм № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за два роки за допомогою табл. 2.22.

Таблиця 2.22 – Аналіз рентабельності капіталу підприємства

Показники	Код рядка	Попередній рік	Звітний рік	Абсолютне відхилення
1. Чистий прибуток (збиток) підприємства, тис. грн.	Ф № 2 р. 2350 (2355)	343	457	114
2. Середня річна сума капіталу підприємства, тис. грн. *, в тому числі:	Ф № 1 р. 1300	77348,5	76345	-1003,5
– основного капіталу*	Ф № 1, р. 1095	72251	70218,5	-2032,5
– оборотного капіталу*	Ф № 1 р.1195	5097,5	6126,5	1029
в тому числі – власного оборотного капіталу*	Ф № 1 р.1495 – р.1095	3371,5	5210	1838,5
3. Рентабельність капіталу, %	(1/2)*100%	0,44	0,60	0,16
4. Рентабельність основного капіталу, %		0,47	0,65	0,18
5. Рентабельність оборотного капіталу, %		6,73	7,46	0,73
6. Рентабельність власного оборотного капіталу, %		10,17	8,77	-1,4

* Розраховується за допомогою середньої арифметичної за період, що аналізується

Рентабельність = чистий прибуток / середньо річну суму капіталу

Розрахунки, наведені в табл. 2.22 показують, що в звітному році у порівнянні з попереднім показники рентабельності капіталу підприємства збільшились але відбулось зменшення рентабельності власного оборотного капіталу:

– всього капіталу – на 0,16% пункти, за рахунок збільшення чистого прибутку на 114 тис. грн., та зменшення середньорічної суми капіталу на 1003,5 тис. грн.;

– основного капіталу – на 0,18% пункти за рахунок збільшення чистого прибутку на 114 тис. грн., та зменшення середньорічної суми основного капіталу на 2032,5 тис. грн.;

– оборотного капіталу – на 0,73% пункти за рахунок збільшення чистого

прибутку на 114 тис. грн., та середньорічної суми оборотного капіталу на 1029 тис. грн.;

– власного оборотного капіталу – відбулось зменшення на 1,4% пункти за рахунок зменшення середньорічної суми капіталу підприємства на 1003,5 тис. грн.

Ці зміни позитивно характеризують діяльність підприємства.

Аналіз фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підприємства здійснюють за допомогою даних форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

Відповідно до забезпеченості запасів, згаданими варіантами фінансування, розрізняють чотири типи фінансової стійкості:

I. Абсолютна стійкість – цей тип фінансової ситуації зустрічається рідко та вказує, що для забезпечення запасів достатньо власного оборотного капіталу.

II. Нормальна стійкість – для забезпечення запасів залучають власний (постійний) капітал та короткострокові кредити та позики.

III. Нестійкий, передкризовий (критичний) фінансовий стан – для забезпечення запасів крім власного оборотного капіталу та короткострокових кредитів і позик залучають джерела, які послабляють фінансову напругу (наприклад, кредиторську заборгованість), платоспроможність порушено, але є можливість її відновити за рахунок скорочення дебіторської заборгованості, прискорення оборотності запасів.

IV. Кризовий фінансовий стан – для забезпечення запасів, не вистачає зазначених джерел їх фінансування, підприємству загрожує банкрутство, поновлення запасів відбувається за рахунок коштів, які сформувалися за рахунок уповільнення оборотності кредиторської заборгованості [15, 37, 38].

Аналіз фінансової стійкості підприємства за узагальнюючими показниками здійснюється за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 2.23.

Таблиця 2.23 – Аналіз фінансової стійкості підприємства за узагальнюючими показниками

Показники	Сума, тис. грн.		
	на початок попереднього року	на кінець попереднього року	на кінець звітнього року
1. Власний капітал (1495)	75598	75647	75210
2. Необоротні активи (1095)	72762	71740	68697
3. Наявність власних оборотних коштів (1495-1095)	2836	3907	6513
4. Короткострокові кредити банків (1600)	-	-	-
5. Загальна величина джерел формування запасів (ряд. 3 + ряд. 4)	2836	3907	6513
6. Запаси (1100)	1101	763	2924
7. Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів (ряд. 3 – ряд. 6)	1735	3144	3589
8. Надлишок (+) або нестача (-) загальної величини джерел формування запасів (ряд. 5 – ряд. 6)	1735	3144	3589
9. Джерела, що послаблюють фінансову напругу (р. 1615)	270	665	665
10. Тип фінансової ситуації на підприємстві	абс. стійка	абс. стійка	абс. стійка

Дані розрахунків, які наведені в табл. 2.23, показують, що фінансова ситуація на підприємстві є абсолютно стійкою, тому що власних оборотних коштів (без урахування короткострокових кредитів банків) достатньо для покриття запасів, що позитивно характеризує діяльність підприємства.

Для аналізу ступеню покриття запасів джерелами фінансування використовується також система часткових показників. Аналіз фінансовій стійкості підприємства за частковими показниками здійснюється за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 2.24.

Таблиця 2.24 – Аналіз фінансової стійкості підприємства за частковими показниками

Показники	Алгоритм розрахунку за кодом рядка	На початок попереднього року	На кінець попереднього року	На кінець звітнього року	Нормативне значення
1. Коефіцієнт автономії ($K_{авт}$)	1495	0,97	0,99	0,99	більше 0,5
	1900				
2. Коефіцієнт співвідношення залучених та власних коштів ($K_{ф}$)	1595+1695+	0,03	0,01	0,01	менше 1,0
	+1700 1495				

Показники	Алгоритм розрахунку за кодом рядка	На початок попереднього року	На кінець попереднього року	На кінець звітнього року	Нормативне значення
3. Наявність власних оборотних коштів ($OK_{вл}$)	$1495 - 1095$ або $1495 + 1595 - 1095$	2836	3907	6513	збільшення
4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу ($K_{ман}$)	$1495 - 1095$	0,04	0,05	0,09	0,4...0,6
	1495				
5. Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів власними оборотними коштами (K_3)	$1495 - 1095$	0,5	0,8	0,9	0,1
	$1195+1200$				

З таблиці 2.24 бачимо, що коефіцієнт автономії впродовж двох років знаходиться в межах норми, що свідчить про стабільність та фінансову незалежність підприємства від зовнішніх кредиторів. Коефіцієнт співвідношення залучених та власних коштів також знаходиться в межах норми та показує, що підприємство на початок попереднього року на 1 грн. власного капіталу залучало 0,03 грн. залучених коштів, на кінець попереднього року – 0,01 грн., на кінець звітнього року – 0,01 грн., що позитивно характеризує діяльність підприємства. Підприємство має власні оборотні кошти впродовж двох років, величина яких збільшується на кінець звітнього року, що викликало збільшення значення коефіцієнта маневреності власного капіталу на кінець звітнього року. Значення коефіцієнта забезпеченості оборотних коштів власними оборотними коштами збільшується впродовж двох років.

Таким чином, аналіз показників фінансової стійкості підприємства дозволяє зробити висновок про ефективне вкладення грошових коштів в діяльність підприємства та фінансову стабільність функціонування підприємства.

Баланс вважають абсолютно ліквідним, якщо:

$$A1 > П1; A2 > П2; A3 > П3; A4 < П4.$$

При цьому, якщо виконуються перші три обов'язкові умови ліквідності $A1 > П1$; $A2 > П2$; $A3 > П3$, тобто поточні активи перевищують зовнішні зобов'язання підприємства, то виконується і остання нерівність $A4 < П4$, яка має балансуєчий характер та підтверджує наявність у суб'єкта господарювання власних оборотних ко-

штів і означає дотримання мінімальної умови фінансової стійкості [14, 37, 38].

Невиконання однієї з перших трьох нерівностей свідчить про порушення ліквідності балансу. Аналіз ліквідності балансу здійснюється за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» допомогою табл. 2.25.

Таблиця 2.25 – Розрахунок абсолютних показників для аналізу ліквідності балансу звітного року

Показники активу балансу	Сума, тис. грн.		Показники пасиву балансу	Сума, тис. грн.		Платіжний результат, тис. грн.	
	на початок року	на кінець року		на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року
A_1 – Найбільш ліквідні активи (1160+1165)	243	44	P_1 – Найбільш термінові зобов'язання (1605+1615+1660+1690+1700)	951	872	-708	-828
A_2 – Активи, які можна реалізувати швидко (1120+1155+1190)	2449	4392	P_2 – Короткострокові пасиви (1600+1610)	0	0	2449	4392
A_3 – Активи, які можна реалізувати повільно (1100+1110+1170+1200)	2389	2959	P_3 – Довгострокові пасиви (1500+1520)	0	0	2389	2959
A_4 – Активи, реалізація яких пов'язана з труднощами (1095)	71740	68697	P_4 – Постійні пасиви (1495+1665+1525+1526)	75647	75210	-3907	-6513
<i>Баланс</i>	76598	76092	<i>Баланс</i>	76598	76092	x	x

На початок року

$$\begin{aligned} A_1 &< P_1 \\ A_2 &> P_2 \\ A_3 &> P_3 \\ A_4 &< P_4 \end{aligned}$$

На кінець року

$$\begin{aligned} A_1 &< P_1 \\ A_2 &> P_2 \\ A_3 &> P_3 \\ A_4 &< P_4 \end{aligned}$$

З таблиці 2.25 бачимо, що баланс підприємства не є абсолютно ліквідним як на початок, так і на кінець року, тому що не виконується перша нерівність.

Продовжує аналіз ліквідності – дослідження відповідних фінансових коефіцієнтів (відносних показників), яке здійснюється поетапним зіставленням окремих груп активів з короткостроковими пасивами на основі даних балансу.

Аналіз ліквідності підприємства за відносними показниками здійснюється за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 2.26.

Таблиця 2.26 – Аналіз ліквідності підприємства за відносними показниками

Коефіцієнти ліквідності підприємства	Алгоритм розрахунку за кодом рядка	Норма	Розрахункові значення			Відхилення
			На початок попереднього року	На кінець попереднього року	На кінець звітнього року	
а	б	в	1	2	3	3-2
1. Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	$\frac{1195+1200}{1695}$	= 2,0	2,1	5,1	8,4	3,3
2. Коефіцієнт швидкої (критичної) ліквідності	$\frac{1195+1200-1100-1110}{1695}$	1,0	1,7	4,3	5,1	0,8
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{1160+1165}{1695}$	> 0,2 [0,25... 0,35]	0,02	0,3	0,05	-0,25

З таблиці 2.26 бачимо, що коефіцієнти поточної та швидкої ліквідності знаходяться в межах норми, що позитивно характеризує діяльність підприємства та свідчить про змогу підприємства покрити свої термінові зобов'язання. Проте негативним є невідповідність коефіцієнта абсолютної ліквідності нормативному значенню на початок попереднього та на кінець звітнього років, що свідчить про неможливість погашення підприємством його термінових зобов'язань абсолютно ліквідними активами.

Аналіз ймовірності банкрутства підприємства здійснюють за допомогою даних форм № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» та № 5 «Примітки до річної фінансової звітності».

Оцінка ймовірності банкрутства підприємства за двох факторною моделлю Альтмана здійснюється за допомогою формули 1.

$$Z = -0.3877 - 1.0736 \cdot K_{\text{пл}} + 0579 \cdot \frac{\text{ПК}}{\text{П}} \quad (1)$$

де Z – показник ймовірності банкрутства

$K_{\text{пл}}$ – коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)

ПК – позиковий капітал (ф. №1, 1595+1695+1700)

П – сума пасивів (ф. №1, р. 1900)

Якщо $Z > 0$, констатується високий рівень банкрутства, при $Z < 0$ – низький. За допомогою формули (1) необхідно визначити рівень Z -показника в звітному та попередньому роках та оцінити тенденцію його зміни в звітному році порівняно з попереднім.

$$Z_{\text{попередній}} = -0,3877 - 1,0736 * 5,1 + 0,579 * (951/76598) = -5,86$$

$$Z_{\text{звітний}} = -0,3877 - 1,0736 * 8,4 + 0,579 * (882/76092) = -9,40$$

Розрахунок оцінки ймовірності банкрутства за двох факторною моделлю Альтмана, показав що, як в попередньому так й у звітному році показник $Z < 0$, що свідчить про низький рівень банкрутства підприємства, в звітному році значення показника зменшується, що свідчить про зменшення ймовірності банкрутства підприємства та позитивно характеризує його діяльність [37, 38].

Оцінка ймовірності банкрутства підприємства за моделлю Спрінггейта здійснюється за допомогою формули 2.

$$Z = 1,03A + 3,07B + 0,66C + 0,4D \quad (2)$$

де

Цільові показники	Порядок розрахунку	Алгоритм розрахунку	Попередній рік	Звітний рік
A	$\frac{\text{Робочий капітал}}{\text{Загальна вартість активів}}$	р. 1195+1200 ф.№1	0,063	0,097
B	$\frac{\text{Прибуток до сплати податків та відсотків}}{\text{Загальна вартість активів}}$	р. 1300 ф.№1 р.2290 (2295) ф.№2	0,0044	0,0060
C	$\frac{\text{Прибуток до сплати податків}}{\text{Короткострокова заборгованість}}$	р. 1300 ф.№1 р.2290 (2295) ф.№2	0,36	0,52
D	$\frac{\text{Обсяг продажу}}{\text{Загальна вартість активів}}$	р. 1695 ф.№1 р.2000 ф.№2 р. 1300 ф.№1	0,11	0,12

За допомогою формули (2) необхідно визначити рівень Z -показника в звітному та попередньому роках, порівняти його зі значенням єдиної критичної точки (значення єдиної критичної точки відповідає значенню Z -показника у 0,862: отже, підприємство із достовірністю 92 % може бути віднесено до категорії потенційних

банкрутів, якщо розрахункове значення Z-показника для нього менше за 0,862) та оцінити тенденцію її зміни в звітному році порівняно з попереднім.

$$Z_{\text{попередній}} = 1,03 \cdot 0,063 + 3,07 \cdot 0,0044 + 0,66 \cdot 0,36 + 0,4 \cdot 0,11 = 0,38$$

$$Z_{\text{звітний}} = 1,03 \cdot 0,097 + 3,07 \cdot 0,006 + 0,66 \cdot 0,52 + 0,4 \cdot 0,12 = 0,51$$

За результатами розрахунку оцінки ймовірності банкрутства підприємства за моделлю Спірінгейта, видно що, як в попередньому так й у звітному році показник $Z < 0,862$, що свідчить про потенційну ймовірність банкрутства підприємства. У звітному році в порівнянні із попереднім, значення показника Z виросло, що характеризує діяльність підприємства позитивно [37-38].

Оцінка ймовірності банкрутства підприємства за системою показників Бівера здійснюється за даними форм № 1 «Баланс» та № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за допомогою табл. 2.27.

Таблиця 2.27 – Система показників Бівера

Показники	Алгоритм розрахунку	Попередній рік	Звітний рік	Рекомендовані значення показників		
				Група I – стійкий фінансовий стан	Група II – за 5 років до банкрутства	Група III – за рік до банкрутства
1. Коефіцієнт Бівера	$\frac{p.(2350+2515)}{(1595+1695+1700)}$	1,6	1,9	0,4 – 0,45	0,17	-0,15
2. Коефіцієнт поточної ліквідності	см. табл. 2.17	5,1	8,4	$\leq 3,2$	$\leq 2,0$	$\leq 1,0$
3. Рентабельність капіталу за чистим прибутком	см. табл. 2.11	0,44	0,60	6-8	4	-22
4. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$\frac{(1595+1695+1700)}{p.1900}$	0,012	0,012	$\leq 0,37$	$\leq 0,50$	$\leq 0,80$
5. Коефіцієнт покриття активів власним оборотним капіталом	$\frac{p.(1495 - 1095)}{p. 1300 \text{ ф.№1}}$	0,051	0,086	0,4	$\leq 0,30$	=0,06

Оцінка банкрутства підприємства за системою показників Бівера (табл. 2.27), свідчить, що як в попередньому так й у звітному році по показникам коефіцієнта Бі-

вера, коефіцієнта поточної ліквідності та коефіцієнта концентрації позикового капіталу підприємство відноситься до I групи – стійкий фінансовий стан, а за коефіцієнтом рентабельності капіталу за чистим прибутком відноситься до II групи – за 5 років до банкрутства, а за коефіцієнтом покриття активів власним оборотним капіталом відноситься до III групи - за рік до банкрутства. Отже, з урахуванням значень всіх показників підприємство можна віднести до II групи [37-39].

Висновки до другого розділу

В розділі 2 здійснено фінансово-економічний аналіз діяльності філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» за 2020–2021 рр. Наведено техніко-економічну характеристику філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» та розраховані основні фінансово-економічні показники її діяльності за 2020–2021 рр. Аналіз результатів діяльності філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» за 2020 - 2021 роки, свідчить про те, що в звітному році порівняно з попереднім більшість показників підприємства мали позитивні зміни, що свідчить про фінансову стійкість та активність підприємства на ринку.

Також у розділі розглянута методика аналізу розрахунків з дебіторами та кредиторами за товарними операціями. Проведений аналіз економічної літератури свідчить, що незважаючи на значну кількість праць, присвячених аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості суб'єктів господарювання, проблемні питання у цій сфері залишаються актуальними і потребують нових наукових розробок. Розглянуті етапи аналізу заборгованості (аналіз динаміки і структури заборгованості; аналіз показників оборотності заборгованості; аналіз співвідношення заборгованості), за якими проведено аналіз заборгованості розрахунків по товарним операціям з дебіторами та кредиторами філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» за 2020-2021рр. результати якого показали таке: - аналіз складу, структури та динаміки дебіторської заборгованості свідчить, що дебіторська заборгованість на кінець звітного року порівняно з початком року збільшилась на 144%, це відбулось за рахунок збільшення дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги в 3,5 рази, також відбулось зменшення заборгованості за розрахунками на 32,8% та іншої поточної дебіторської заборгованості – на 31,6%; - аналіз дебіторської заборгованості підпри-

ємства за строками непогашення свідчить, що вся заборгованість погашається в найкоротший термін (до 12 місяців); - аналіз складу, структури та динаміки кредиторської заборгованості показав, що величина кредиторської заборгованості в звітному році період зменшилась на 1,9%, це відбулось за рахунок зменшення інших поточних зобов'язань в 10,2 разів, також відбулось збільшення заборгованості за розрахунками в 3,1р.; - порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства свідчить, що на кінець звітного року відбулось перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською на 4128 тис. грн., це відбулось за рахунок перевищення всіх елементів дебіторської заборгованості.

Проведений фінансовий аналіз діяльності філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» за 2020-2021рр. показав: - збільшення чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); - збільшення прибутку до оподаткування в звітному році порівняно з попереднім за рахунок зменшення збитку від іншої операційної діяльності та від іншої діяльності; - знизилась ефективність використання оборотних коштів підприємства в звітному році в порівнянні з попереднім, про що свідчить зменшення коефіцієнту оборотності та збільшення тривалості одного обороту оборотних коштів. Фінансова ситуація на підприємстві є абсолютно стійкою, тому що власних оборотних коштів достатньо для покриття запасів, що позитивно характеризує діяльність підприємства. При цьому коефіцієнти поточної та швидкої ліквідності знаходяться в межах норми, що свідчить про змогу підприємства покрити свої термінові зобов'язання. Відзначимо збільшення показників рентабельності, що позитивно характеризує діяльність підприємства. До негативних чинників віднесемо не працюючий млин, та не отримання доходу від цього виду діяльності.

Проведені дослідження та розрахунки дозволили сформулювати кілька загальних правил, які сприятимуть встановленню безпечних відносин з контрагентами та спростять управління заборгованістю. Для ефективного управління діяльністю підприємства необхідно постійно здійснювати аналіз заборгованості і докладати всіх зусиль для зниження рівня співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості. Необхідно проводити якісний аналіз, основне завдання якого полягає у виявленні видів продукції, робіт, послуг за якими виникає найбільша дебіторська за-

боргованість, а також у визначенні найбільш важливих клієнтів (споживачів, посередників, постачальників) підприємства, за якими найчастіше виникає дебіторська заборгованість. Для побудови ефективної процедури роботи із заборгованістю, на підприємстві слід впровадити регламентовану політику роботи.

Результати дослідження надруковані у працях [21, 34].

3. ПРАКТИКА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ЗА ТОВАРНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ З ДЕБІТОРАМИ ТА КРЕДИТОРАМИ ФІЛІЇ АТ «ДПЗКУ» «КІРОВОГРАДСЬКИЙ КХП №1»

3.1. Організація бухгалтерського обліку на підприємстві

У філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» для обліку використовують три види господарського обліку — оперативний, бухгалтерський, статистичний. Завдяки цьому господарський облік забезпечує всі ланки управління необхідною інформацією, яка використовується в масштабі держави для планування, розробки нормативів, стимулювання, аналізу та контролю. Кожному виду господарського обліку належить відповідне місце і роль у єдиній системі обліку та статистики філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1».

Сучасний оперативний облік філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» охоплює різноманітні процеси й операції здебільшого виробничо-технічного характеру. Завдяки йому керівництво підприємства отримує необхідні оперативні дані про виконання виробничої програми та замовлень, використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, реалізацію продукції, формування собівартості, накопичення прибутку і т. п. Особливо важливою є роль оперативного обліку в боротьбі за економію сировини, матеріалів і комплектуючих виробів у процесі виробництва. З огляду на те, що певна частина згаданих цінностей може бути втраченою на операціях технологічного процесу, у легкій, харчовій та інших видах промисловості ведеться спеціальний журнал оперативного обліку руху сировини та комплектуючих виробів на всіх операціях. Такий облік запобігає крадіжкам, оскільки журнал оперативного обліку руху сировини показує, на якій операції втрачено цінності і хто винуватець. А тому даними оперативного обліку обов'язково користуються працівники бухгалтерії переважно для контролю та підвищення достовірності бухгалтерського обліку.

Великий вклад оперативного обліку філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1», у забезпеченні контролю за використанням робочого часу, трудових ресурсів, за непродуктивними втратами виробництва, раціональним та ефективним

використанням основних засобів, виробничих запасів, дотриманням кошторису загальновиробничих та загальногосподарських витрат, витрат на утримання та експлуатацію машин і устаткування, за формуванням собівартості й прибутку.

Статистичний облік філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» - це система вивчення й контролю масових суспільних явищ. Для вивчення їх кількісної сторони у нерозривному зв'язку з якісною стороною статистичний облік підприємства будується, головним чином, на даних бухгалтерського й оперативного обліку, а також на даних первинного обліку, який організовано на підприємстві самостійно. Дані, отримані за допомогою цих видів обліку, обробляються статистичними методами та використовуються для контролю за виконанням показників на мікро-та макрорівні. Дані статистичного обліку, особливо результати спостережень за використанням основних засобів, трудових ресурсів, використовують в бухгалтерському обліку (для обліку робочого часу, нарахування заробітної плати тощо) з метою підвищення його достовірності.

Бухгалтерський облік філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» — це система суцільного, безперервного та взаємозв'язаного відображення господарської діяльності підприємства, засіб узагальнення всіх господарських операцій у вартісному вираженні. Бухгалтерський облік філії є основою, ядром інформаційного забезпечення підприємства. У його системі формується близько 80% усього обсягу інформації щодо діяльності філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1».

Характерними особливостями бухгалтерського обліку філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» є: реєстрація всіх без винятку господарських операцій; документальність; наявність спеціальних прийомів і способів обробки отриманих даних. Записи в бухгалтерському обліку здійснюються тільки на підставі правильно оформлених документів. Ціль бухгалтерського обліку полягає в тому, щоб забезпечити керівництво, відповідні підрозділи та фахівців підприємства необхідними достовірними даними для управління.

У положенні про організацію бухгалтерського обліку й звітності у філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» визначено такі завдання: - забезпечення контролю за виконанням зобов'язань, наявністю та рухом майна, використанням мате-

ріальних і фінансових ресурсів; - своєчасне запобігання негативним явищам у фінансово-господарській діяльності, виявлення та мобілізація внутрішньо- господарських резервів; - формування повної, достовірної інформації про господарські процеси і результати діяльності підприємства.

Головною метою діяльності філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» в сучасних умовах військового стану та відповідного стану економіки є досягнення високих фінансових результатів у вигляді прибутків при максимально можливих рентабельності виробничих затрат і прибутковості використовуваних коштів.

Облікова політика, залежно від вибору методів оцінки, зобов'язань, може вплинути на фінансовий результат діяльності підприємства. Наприклад, застосування різних методів амортизації основних засобів, оцінки виробничих запасів, застосування різних баз розподілу загальногосподарських витрат, методів калькулювання виробничої собівартості продукції. Від уміло сформованої облікової політики багато в чому залежать управління господарською діяльністю філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» та стратегія його розвитку на тривалу перспективу.

В цілому облікова політика філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» це інструмент, який виражає інтереси держави з погляду максимізації прибутків та зниження фінансових ризиків.

На філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1», функціонує бухгалтерська служба, до складу якої входить два бухгалтери (другої категорії) на чолі з головним бухгалтером, (рисунок 3.1).

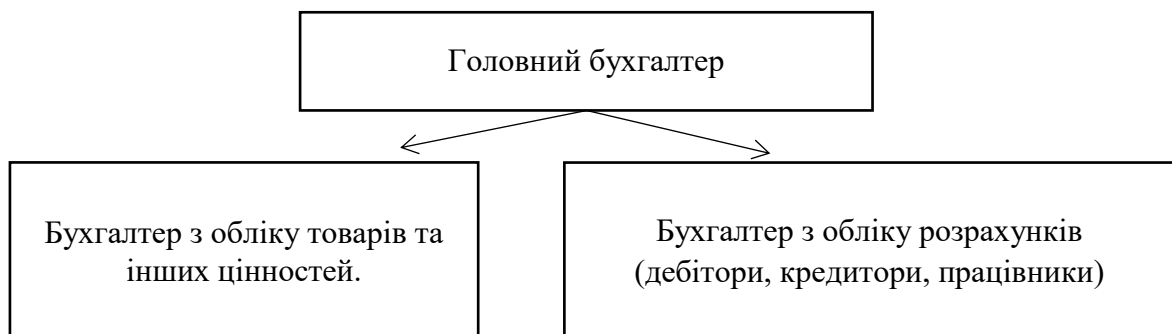

Рис. 3.1 – Структура бухгалтерії філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1»*
*складено на підставі наказу про облікову політику підприємства

Робота бухгалтерської служби філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП №

1» організована таким чином що: - відсутнє дублювання функцій груп обліку; - забезпечений зв'язок між бухгалтерською службою та іншими структурними підрозділами підприємства, а також із зовнішніми контрагентами; - висока оперативність керівництва та швидкість виконання поставлених завдань; - уникнено розпилювання сил бухгалтерів на виконання простих операцій; - доведена кількість операцій бухгалтера щодо виконання поставлених завдань до розумного мінімуму; - встановлена необхідна чисельність бухгалтерів. Організаційна структура бухгалтерської служби філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» має лінійно-комбіновану підпорядкованість.

На філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» використовують автоматизовану форму бухгалтерського обліку – програму MASTER – Бухгалтерія та програму МЕДОК.

Фінансову звітність філія АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» подає відповідно: Постанові Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2000 року № 419 “Про затвердження Порядку подання фінансової звітності”, Наказу Міністерства фінансів України “Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»” від 07.02.2013 № 73, Наказу Міністерства економічного розвитку та торгівлі України “Про затвердження Порядку складання, затвердження та контролю виконання фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки” від 02.03.2015 № 205.

Форми звітності, затверджені додатками 1 та 2 Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73). Фінансова звітність філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» складається з: балансу (звіту про фінансовий стан), звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід), звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал і приміток до фінансової звітності.

3.2. Облік розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами Філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП №1»

Дебіторська і кредиторська заборгованості за товарними операціями філії АТ

«ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» виникає внаслідок надання послуг покупцям та проведення безготівкових розрахунків з покупцями, підрядниками, фінансовими органами, робітниками, службовцями, органами соціального страхування, підзвітними особами, тощо.

Філія АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» надає іншим підприємствам, фізичним особам послуги зі зберігання та доведення до відповідних норм зернової продукції. Відповідно, останні за надані послуги мають надати продавцеві компенсацію — коштами чи іншими активами. Якщо послуги спершу надають, а оплачувати їх планується пізніше, в бухгалтерському обліку підприємства-продавця слід відобразити заборгованість покупців. Така заборгованість називається дебіторською, а покупці, які заборгували, — дебіторами. В разі, якщо спершу послуги оплачують, а надання планується пізніше, в бухгалтерському обліку підприємства-продавця слід відобразити передоплату покупців. Така заборгованість називається кредиторською, а покупці, які авансували, — кредиторами.

Основними користувачами послуг філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» є такі підприємства: ТОВ «Альтера Груп», ТОВ «Кернел-Трейд», ТОВ «Укр Зерно Сервіс», ТОВ «Хюррем», які сплатили за 2021 рік - 6 884 525 гривень за надані послуги.

Підставою для надання послуг є договір про надання послуг. Після підписання договору, замовник отримує рахунок-фактуру на зазначені послуги та сплачує його відповідно до умов договору. Після виконання зобов'язань філією АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» замовник отримує акт здачі-приймання наданих послуг яким підтверджується надання послуг.

У філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» поточна заборгованість дебіторів відображається на синтетичному рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», до якого Планом бухгалтерського обліку визначено окремі субрахунки. У філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» використовується субрахунок 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями».

Зразок робочого плану рахунків з обліку дебіторської заборгованості наведено у таблиці 3.1.

Таблиця – 3.1 Організація складання робочого плану рахунків з обліку кредиторської заборгованості*

№ з/п	Номер рахунку	Пояснення	Приклад
1	36	рахунок	Розрахунки з покупцями та замовниками
2	361	субрахунок	Розрахунки з українськими покупцями та замовниками

* складено на підставі первинних документів підприємства

Схематичне відображення бухгалтерських записів по рахунку 36 наведено на рис. 3.2.

Д-т	Рахунок 36	К-т
за дебетом з кредитом рахунків:		за кредитом з дебетом рахунків:
31 «Рахунки в банках»		31 «Рахунки в банках»
48 «Цільове фінансування і цільові надходження»		35 «Поточні фінансові інвестиції»
64 «Розрахунки за податками й платежами»		37 «Розрахунки з різними дебіторами»
70 «Дохід від реалізації»		38 «Резерв сумнівних боргів»
71 «Інший операційний дохід»		50 «Довгострокові позики»
76 «Страхові платежі»		60 «Короткострокові позики»
		63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»
		64 «Розрахунки за податками й платежами»
		68 «Розрахунки за іншими операціями»
		70 «Дохід від реалізації»
		84 «Інші операційні витрати»
		94 «Інші витрати операційної діяльності»

Рис. 3.2 – Схематичне відображення бухгалтерських записів за рахунком 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»*

*складено на підставі [8, 14-17]

Синтетичний облік це фактичне відображення здійснених товарних операцій та відображених бухгалтерських проведень щодо продажу товару, покупцям. Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків з дебіторами у філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» відображено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків з дебіторами у філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1»*

№ з/п	Назва господарської операції	Обороти		Сума, грн	Назва бухгалтерського регістру або номер додатку
		Дт	Кт		
1	Надано послугу ФОП Бахорін С.О.	361	703	30845,32	Договір надання послуг, акт виконаних робіт
2	Відображено ПДВ	703	641	5140,89	Податкова накладна

№ з/п	Назва господарської операції	Обороти		Сума, грн	Назва бухгалтерського регістру або номер додатку
		Дт	Кт		
3	Врахована раніше одержана від ФОП Бахорін С.О. передплата	68	361	18507,19	Рахунок-фактура, Банківська виписка
4	Остаточний розрахунок за послугу збереження ФОП Бахорін С.О.	311	361	12338,13	Платіжне доручення, Банківська виписка

* складено на підставі первинних документів підприємства

Узагальнення інформації за дебетом та кредитом рахунку 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» відбувається у відповідних машинограмах.

На підставі документів про придбання цінностей чи послуг бухгалтерією здійснюється їх оплата шляхом складання платіжного документу: платіжного доручення, чеку, касового ордеру тощо.

Дані відображені у бухгалтерському обліку групуються за об'єктами, тобто видами цінностей та у розрізі постачальників. Подальше відображення згрупованих даних у бухгалтерському обліку відображається на синтетичному рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» із деталізацією по субрахунках, відповідно до плану рахунків.

Порядок відображення операцій наведений на рис. 3.3.

Рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»	
Дебет	Кредит
Оплата рахунків постачальників і підрядників за поставлені матеріальні цінності і послуги. Залік виданих авансів і попередніх оплат.	Сальдо – залишок заборгованості постачальникам на початок періоду. Акцент рахунків постачальників і підрядників за поставлені матеріальні цінності, виконані роботи, послуги; акцент витрат; відображення комерційного кредиту. Сальдо – залишок заборгованості постачальникам і підрядникам на кінець періоду

Рис.3.3 – Схема рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» у філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1»*

*складено на підставі первинних документів підприємства

Як видно із рис. 3.3, на зазначеному рахунку відображаються бухгалтерські операції із одержання цінностей або послуг. Акцептовані документи, тобто підтверджені, по таких операціях підлягають оплаті.

Для обліку кредиторської заборгованості доцільно використовувати класифікацію розрахунків за видами постачальників, підрядників (табл. 3.3)

Таблиця 3.3 – Робочий план рахунків з організації обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками*

№ з/п	Номер рахунку	Пояснення	Приклад
1	63	синтетичний рахунок	Розрахунки з постачальниками
2	631	субрахунок	Розрахунки з українськими постачальниками

* складено на підставі первинних документів підприємства

Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків з кредиторами філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» відображена у табл. 3.4.

Таблиця 3.4 – Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків з постачальниками філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1»

№ з/п	Назва господарської операції	Обороти		Сума, грн	Назва бухгалтерського реєстру або номер додатку
		Д-т	К-т		
1	Перераховано ТОВ «Вест Кард» передоплату за паливо	371	311	74365,10	Договір постачання, Рахунок-фактура
2	Відображено не підтвержену ПН суму ПДВ	644/1	644/ПДВ	12394,18	Податкова накладна
3	Отримано зареєстровану ПН і відображено у складі податкового кредиту суму ПДВ	641/ПДВ	644/1	12394,18	Податкова накладна
4	Оприбутковано придбане паливо	205	631	61970,92	Видаткова накладна, ТТН
5	Списано раніше відображену суму податкового кредиту з ПДВ	644/ПДВ	631	12394,18	Податкова накладна Банківська виписка
6	Здійснено залік заборгованостей	631	371	74365,10	Видаткова накладна, ТТН, Платіжне доручення, Банківська виписка

* складено на підставі первинних документів підприємства

Узагальнення інформації за дебетом та кредитом рахунку 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» відбувається у відповідних машинограмах.

Податковий облік філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» — це збирання та реєстрація даних про доходи та витрати з метою розрахунку податку на прибуток. Від правильності відображення витрат, заповнення первинних документів залежить достовірність сум податків їхнього сплати до бюджету. Важливо належно вести облік: дотримуватись принципів заповнення форм, порядку та терміну подання звітності. На підтвердження фактичного здійснення господарських операцій, бух-

галтерія підприємства має відповідні первинні документи, які оформлені належним чином, містять всі необхідні реквізити і підписані уповноваженими особами. Ці документи свідчать про факт реального вчинення господарських операцій, що і є підставою для формування податкового обліку. Відсутність таких первинних документів, помилки у обчисленні податкової бази та деклараціях призводять до донарахування податку на прибуток, блокувань податкових накладних та державних санкцій.

Філія АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» є платником податку на додану вартість (ПДВ) за ставкою 20%. Головним документом, який підтверджує право платника ПДВ на податковий кредит, є податкова накладна. Податкова накладна складається на дату виникнення податкових зобов'язань (дату першої події) окремо на кожне повне або часткове постачання товарів/послуг, а також на суму коштів, що надійшли на поточний рахунок як попередня оплата (аванс).

Податкова декларація – документ, що подається платником податків контролюючим органам у строки, встановлені законом, на підставі якого здійснюється нарахування та/або сплата грошового зобов'язання, у тому числі податкового зобов'язання або відображаються обсяги операції (операцій), доходів (прибутків), щодо яких податковим законодавством передбачено звільнення платника податку від обов'язку нарахування і сплати податку і збору. Оскільки філія АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» є підрозділом Акціонерного товариства «Державна продовольчо-зернова корпорація України», тому бухгалтерська звітність здається централізовано через головний офіс компанії. У зв'язку з цим, податкова декларація філією АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» не подається, її подає Акціонерного товариства «Державна продовольчо-зернова корпорація України» у терміни встановлені законом.

Для податкового обліку у бухгалтерії філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» використовується рахунок 64 "Розрахунки за податками й платежами".

Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків за ПДВ наведено в табл. 3.5.

Таблиця 3.5 – Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків за ПДВ філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1»*

Господарські операції		Дебет	Кредит	Сума, грн
<i>Перша подія - отримання товарів</i>				
1	Отримання товарів від постачальника ТОВ «Епі-центр К» будівельні матеріали	205	631	20696,58
2	Розрахунки з податкового кредиту (податкова накладна поки що не отримана)	644/1	631	4139,32
3	Отримання податкової накладної, зареєстрованої у ЄРПН	641/ПДВ	644/1	4139,32
4	Перерахування коштів постачальнику	631	311	24835,90
<i>Перша подія - передплата</i>				
1	Перерахування коштів постачальнику ТОВ «Центр промислових засобів індивідуального захисту» передплата за робочий одяг	371	311	92288,88
2	Розрахунки з податкового кредиту (податкова накладна поки що не отримана)	644/1	644/ПДВ	1538148
3	Отримання податкової накладної, зареєстрованої у ЄРПН	641/ПДВ	644/1	15381,48
4	Отримання товарів від постачальника	205	631	76907,40

* складено на підставі первинних документів підприємства

Узагальнення інформації за дебетом та кредитом рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами» відбувається у відповідних машинограмах.

Інформація про розрахунки за товарними операціями з дебіторами та кредиторами філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» відображається у формі № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та у формі № 5 «Примітки до річної фінансової звітності», у розділі ІХ дебіторська заборгованість за строками погашення, табл. 3.6.

Таблиця 3.6 – Відображення інформації про розрахунки за товарними операціями з дебіторами та кредиторами філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» на 31 грудня 2021 року*

Форма фінансової звітності	Код рядка	Назва рядка	Сума, тис. грн.
форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»	Розрахунки за товарними операціями з дебіторами		
	1125	Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	3742
	1130	Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	175
	1135	з бюджетом	423
	1136	у тому числі з податку на прибуток	-
	1155	Інша поточна дебіторська заборгованість	52
	Розрахунки за товарними операціями з кредиторами		
	1610	Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	-
	1615	товари, роботи, послуги	665
	1620	розрахунки з бюджетом	-10

Форма фінансової звітності	Код рядка	Назва рядка	Сума, тис. грн.
	1621	у тому числі з податку на прибуток	-10
	1625	розрахунками зі страхування	-
	1630	розрахунками з оплати праці	226
	1690	Інші поточні зобов'язання	1
форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності»	Дебіторська заборгованість		
	940	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	3742
	950	Інша поточна дебіторська заборгованість	52

* складено на підставі форм фінансової звітності підприємства

Висновки до третього розділу

В розділі 3 було розглянуто стан бухгалтерського обліку та обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1». Бухгалтерський облік на підприємстві здійснюється згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та національними стандартами бухгалтерського обліку бухгалтерією за допомогою автоматизованої форми обліку. Аналіз організації бухгалтерського обліку філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» показав, що діяльність з обліку розрахунків за товарні операції з кредиторами та дебіторами ведеться відповідно до облікової політики підприємства та корпорації і виражає інтереси держави з погляду максимізації прибутків та зниження фінансових ризиків.

Встановлено, що дебіторська та кредиторська заборгованість є результатом господарських операцій підприємства, які відбулися у досліджуваному періоді. Розрахунки за товарними операціями з дебіторами та кредиторами складають систему розрахункових операцій підприємства, що регламентуються визначеними нормативно-правовими документами.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В даній кваліфікаційній роботі були розглянуті питання організації і методики обліку та аналізу розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами на прикладі філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1».

В першому розділі роботи розглянуто теоретичні основи організації і методики обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами на підприємстві: визначено економічну сутність розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами на підприємстві, розглянуто їх поняття та класифікацію, наведена нормативно-правова база їх обліку, методологія фінансового обліку цих операцій і податковий облік даних розрахунків.

В ході дослідження вивчено питання щодо організації і методики обліку та аналізу розрахунків за товарними операціями між різними підприємствами та фізичними особами, які виникають під час здійснення ними господарської діяльності. У процесі вивчення визначено економічну сутність та класифікацію видів заборгованості, підстави її виникнення.

На підставі розгляду наукової літератури та законодавчої бази довели, що прийнята класифікація заборгованостей є не точною та потребує додаткового вивчення.

Визначили, що: - під дебіторською заборгованістю слід розуміти вимогу господарюючого суб'єкта до іншого суб'єкта незалежно від його статусу про стягнення боргового зобов'язання у грошовому чи товарному виразі; - під кредиторською заборгованістю слід розуміти заборгованість підприємства іншим юридичним і фізичним особам, що утворилася в результаті здійснених раніше дій, оцінених у гривнях і щодо якої у підприємства існує зобов'язання її погашення в певний строк.

Проведений аналіз підходів щодо класифікації дебіторської та кредиторської заборгованості, дозволив дійти висновку що дебіторську та кредиторську заборгованості класифікують за певними ознаками. Розглянуто документальне оформлення обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами, наведено

перелік рахунків і субрахунків та їх характеристики щодо обліку цих розрахунків та їх типова кореспонденція, відображена інформації про розрахунки за товарними операціями у формах фінансової звітності.

У другому розділі надана техніко-економічна характеристика філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» та проведено фінансово-економічний аналіз його діяльності за 2020 – 2021 рр., також наведена методика аналізу розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами підприємства та проведений аналіз розрахунків за цими операціями. Розглянуті етапи аналізу заборгованості (аналіз динаміки і структури заборгованості; аналіз показників оборотності заборгованості; аналіз співвідношення заборгованості), за якими проведено аналіз заборгованості філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1».

Результати проведеного фінансово-економічного аналізу діяльності філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1» показали що, фінансова ситуація на підприємстві є абсолютно стійкою, тому що власних оборотних коштів достатньо для покриття запасів. При цьому коефіцієнти поточної та швидкої ліквідності знаходяться в межах норми, що свідчить про зможу підприємства покрити свої термінові зобов'язання. Відзначимо збільшення показників рентабельності, що позитивно характеризує діяльність підприємства.

У третьому розділі було розглянуто питання стану та організації бухгалтерського обліку та обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП № 1». Встановлено, що на підприємстві бухгалтерський облік ведеться згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16 липня 1999р. (зі змінами та доповненнями), Податковим Кодексом України, Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, та іншими нормативно-правовими актами, якими необхідно керуватися при веденні бухгалтерського обліку, за допомогою автоматизованої форми обліку. Наведено структуру бухгалтерської служби на підприємстві, організацію документообігу, характеристику рахунків обліку розрахунків за товарними операціями.

На підставі проведених досліджень можна запропонувати такі пропозиції що-

до поліпшення обліку розрахунків за товарними операціями з дебіторами та кредиторами підприємства:

- проводити своєчасне внесення та оновлення інформаційної бази для ведення обліку розрахунків в комп'ютерній програмі, яка призначена для автоматизації бухгалтерського і податкового обліку, включаючи підготовку обов'язкової звітності на підприємстві. Вона забезпечить рішення всіх задач, що стоять перед бухгалтерською службою підприємства;

- ввести в штат посаду аудитора по контролю дебіторської та кредиторської заборгованості. Зокрема, завдання аудитора крім контролю, полягатиме у вирішенні оцінки комерційних угод з погляду на можливі ризики не своєчасної сплати замовниками продукції, товарів, робіт та послуг. Діяльність аудитора – це не лише перевірка системи бухгалтерського обліку розрахунків за товарними операціями і звітності, а й сукупність аудиторських послуг, здійснюваних за вимогою керівництва підприємства у зв'язку з потребами в прийнятті управлінських рішень;

- завжди прораховувати та враховувати ризик несплати покупцями виставлених рахунків;

- збільшувати коло покупців для зменшення втрат у випадку не здійснення оплати одним або декількома з них;

- проводити регулярно якісний аналіз заборгованості підприємства, що дозволить своєчасно приймати відповідні управлінські рішення для запобігань негативних впливів заборгованості на фінансовий стан підприємства;

- здійснювати контроль за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості;

- своєчасно вести претензійну та судову роботу з боржниками, до того, як заборгованість стане сумнівною або безнадійною;

- у випадку систематичних порушень контрагентом порядку розрахунків – припиняти співпрацю з ним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV (зі змінами та доповненнями) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 29.08.2023р.).
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо платіжних послуг: Закон України від 12.01.2023 р. № 2888-IX: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2888-20#Text> (дата звернення: 25.08.2023р.).
3. Витрати: національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 від 31.12.1999 № 318 (зі змінами та доповненнями): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 29.08.2023р.).
4. Дебіторська заборгованість: національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 від 8 жовтня 1999 р. № 273 (зі змінами та доповненнями): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення: 30.08.23р.).
5. Дохід: національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 від 29.11.1999 № 290 (зі змінами та доповненнями): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (дата звернення: 30.08.2023р.).
6. Загальні вимоги до фінансової звітності: національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 року № 73 (зі змінами та доповненнями): URL: <http://zakon5.rada.gov.ua> (дата звернення: 25.08.2023р.).
7. Зобов'язання: національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 від 31.01.2000 № 20 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> (дата звернення: 30.08.2023р.).
8. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій № 291 від 30.11.1999 року (зі змінами та доповненнями). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 25.08.2023р.).
9. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджено Наказом Міністерства фінансів України № 433 від 28 березня 2013 р. (зі

змінами та доповненнями): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv> (дата звернення: 25.08.2023р.).

10. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р № 2755-VI (зі змінами та доповненнями): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 05.09.2023р.).

11. Антонюк О.П., Ступницька Т.М., Купріна Н.М. Економічний аналіз: практикум: навч. посіб. / Одес. нац. акад. харч. технологій. 3-тє вид., Львів: Магнолія 2006, 2015. 326 с.

12. Аналітика та прогнозування соціально-економічних процесів і податкових надходжень: монографія / Паянок Т.М., Лаговський В.В., Краєвський В.М. та ін. Київ: ЦП «Компринт», 2019. 426 с.

13. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2009. 328 с.

14. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник. Житомир: ПП «Рута», 2015. 756 с.

15. Максимова В.Ф. Бухгалтерський облік: підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 6.050100 «Облік і аудит». Одеса: ОНЕУ, 2012. 670 с.

16. Приймак С.В., Костишина М.Т., Долбнєва Д.В. Фінансова звітність підприємств: навч.-метод. посіб. Львів: Ліга-Прес, 2016. 268 с.

17. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / За заг. ред. Школьник І.О. [І.О. Школьник, І.М. Боярко, О.В. Дейнека та ін.]. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 368 с.

18. Безкоровайна Л.В. Особливості бухгалтерського обліку дебіторської і кредиторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиці. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». 2016. №12. С. 37-44.

19. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств // Фінанси України. 2003. № 12. С. 24-36.

20. Гевлич І.Г., Бабій А.В. Економічний зміст заборгованості перед постачальниками та підрядниками в рамках прийняття управлінських рішень // Економіка та

організація управління. 2019. № 3. С.30-38.

21. Козак О.А. Аналіз заборгованості підприємства: особливості проведення в сучасних умовах // Актуальні аспекти соціально-економічного розвитку України: погляд молоді : матеріали V Всеукр. студентської наук.-практ. конф., Одеса, 30-31 травня 2023 р. / Одес. нац. технол. унів. Одеса : ОНТУ, 2023. С. 203-207.

22. Кручак Л.В. Аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості суб'єкта господарювання // Економічний аналіз: збірн. наук. пр. 2016. Т 25, № 2. С. 93-98.

23. Лищенко О.Г. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством // Запоріжжя: Гуманіст. 2009. №1. С. 114-117.

24. Міщук Є.В., Сідорова І.І. Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості: проблемні аспекти // Економічна наука. 2018. № 2/2018. С.54-57.

25. Момот Т.В. Сучасні моделі управління дебіторською заборгованістю підприємства / наук.-техн. збір. Харківс. нац. акад. міськ. господ. Харків. 2008. № 85. С. 207- 211.

26. Момот Т.В. Управління дебіторською заборгованістю підприємства // Бізнес інформ. 2003. № 11- 12. С. 97-99.

27. Мягких І.М. Методичний підхід до аналізу та оцінки дебіторської та кредиторської заборгованості як складових управління фінансової стійності авіакомпаній України // Сталий розвиток економіки. 2013. № 4. С.255-262.

28. Попович О.В. Аналіз поточної кредиторської заборгованості на ПАТ «СПЕЦ-АВІА» за 2014-2016 роки // Молодий вчений. 2018. №3. С.370-373.

29. Савченко А.М., Коротаєва І.Р. Аналіз кредиторської заборгованості на прикладі підприємства ПАТ «Монделіс Україна» // Modern Economics. 2019. № 18. С. 174-180.

30. Сирцева С.В. Напрями вдосконалення обліку, аналізу та аудиту розрахунків із контрагентами // Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. № 4. С. 1001-1005.

31. Степаненко О.І., Дубовик М.Ф. Аналіз дебіторської заборгованості, її вплив на фінансовий стан та ділову активність підприємства // Проблеми системно-

го підходу в економіці. 2022. № 2. С.116-125.

32. Ступницька Т.М., Орел А.С. Дослідження показників якісного стану дебіторської заборгованості // Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 15–16 жовт. 2020 р. Одеса, 2020. С. 268–271.

33. Ступницька Т.М., Маркова Т.Д., Бамбуляк І.М., Кулік Н.М. Кредиторська заборгованість підприємства: оцінка та механізми управління // Економіка харчової промисловості. 2018. Т. 10, № 4. С.66-78.

34. Stupnytska T.M., Kozak O.A., Volodina O.P. Modern aspects of the analysis of the ratio of receivable and creditor indebtedness. // Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття: матеріали XI міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 17-18 жовтня 2023р. / Одес. нац. технол. унів. Одеса : ОНТУ, 2023. С.501-504.

35. Таратута Л.В. Управління поточною дебіторською заборгованістю в умовах кризи // Сталий розвиток економіки. 2019. № 4. С. 220-228.

36. Хохлов М.П., Корнієнко О.С. Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства // Економіка і суспільство./ Мукач. держ. ун-т. Мукачево. 2017. № 10. С. 402-407.

37. Конспект лекцій з курсу «Фінансовий аналіз» для здобувачів вищої освіти ступеню «Магістр» спеціальності 071 «Облік і оподаткування» денної та заочної форми навчання, у 2-част., частина I / Ступницька Т.М. Одеса: ОНАХТ, 2021. 57 с.

38. Конспект лекцій з курсу «Фінансовий аналіз» для здобувачів вищої освіти ступеню «Магістр» спеціальності 071 «Облік і оподаткування» денної та заочної форми навчання, у 2-част., частина II / Ступницька Т.М. Одеса: ОНАХТ, 2021. 80 с.

39. Методичні вказівки до виконання другого розділу кваліфікаційної роботи магістра для студентів ступеню «Магістр» спеціальності 071 «Облік і оподаткування», денної та заочної форми навчання / Антонюк О.П., Ступницька Т.М., Купріна Н.М. Одеса, ОНАХТ, 2018. 31 с.

40. <http://buhgalter911.com/>

41. <http://zakon.rada.gov.ua>

Додаток А

Сертифікат про участь в XI Міжнародній науково-практичній конференції «Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття» в ОНТУ у 2023 р.

	<p>МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРИКЛАДНОЇ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ ІМ. Г. Е. ВЕЙНШТЕЙНА</p>	
<h2>СЕРТИФІКАТ</h2> <p>ВИДАНО</p> <h3>Козак Олександрю Анатолійовичу</h3>		
<p>за участь у XI Міжнародній науково-практичній конференції «Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття» з 17.10.2023 по 18.10.2023 (0,2 кредити ЕКТС)</p>		
<p>Економіка і розвиток галузей АПК • Менеджмент, інвестиції та інновації в харчовому бізнесі • Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку • Маркетинг та логістика в агропромисловій сфері • Особливості функціонування експортних логістичних систем • Маркетингові аспекти економічного розвитку • Бухгалтерський облік, економічний аналіз та аудит в системі управління підприємством • Фінансово-економічна безпека підприємств харчової промисловості • Екологічний менеджмент харчових виробництв • Становлення та розвиток публічного управління та адміністрування • Соціально-економічні аспекти формування громадянської відповідальності у студентської молоді • Цифрові технології в управлінні, діджитал-облік і контролінг</p>		
Дата <u>18.10.2023</u>	В.о. проректора з наукової роботи ОНТУ 	Тетяна БОРДУН

Україна, 25005, Кіровоградська область, м. Кропивницький, вул. Варшавська, 91а • тел/факс: +38 050 446 37 44
e-mail: kirovograd.khp@pzs.gov.ua п/р за стандартом IBAN: UA923204780000026009924441102 Банк АБ "Укргазбанк"
• МФО 320478 • ЄДРПОУ 37506101 • Свідоцтво ПДВ 200014634 • ІПН 372432726556

03.11.2023 № 05-1/704

Довідка

про впровадження результатів кваліфікаційної роботи магістра
Козак Олександра Анатолійовича на тему: «Організація і методика обліку
та аналізу розрахунків за товарними операціями з дебіторами та
кредиторами (на прикладі філії АТ «ДПЗКУ» «Кіровоградський КХП №1»)»

Підтверджуємо, що запропонована та розглянута Козак О.А.
методика аналізу розрахунків за товарними операціями з дебіторами та
кредиторами за визначеними етапами, рекомендована до застосування та
використана при проведенні щорічного аналізу господарської діяльності
підприємства та оцінки його інвестиційної привабливості.

Керівник

Сергій КОЛЕСНІЧЕНКО

Додаток В

Апробація результатів наукового дослідження кваліфікаційної роботи на науковому колоквіумі «Сучасні аспекти проведення аналізу функціонування національної економіки та діяльності її суб'єктів в контексті забезпечення їх конкурентоспроможності та ефективності діяльності»

Витяг

з протоколу № 6
засідання кафедри обліку та аудиту
від 29 листопада 2023 р.

Голова засідання кафедри: завідувач кафедри обліку та аудиту проф. Немченко В.В.

БУЛИ ПРИСУТНІМИ: проф. Купріна Н.М., проф., Мельник Ю.М., доценти: Антонюк О.П., Ощепков О.П., Ступницька Т.М., Тарасова О.В., Васьковська К.О., Баранюк Х.О., ас. Гребейникова Н.А., зав. лаб. Головаченко Л.М.

СЛУХАЛИ: Про результати наукового колоквіуму «Сучасні аспекти проведення аналізу функціонування національної економіки та діяльності її суб'єктів в контексті забезпечення їх конкурентоспроможності та ефективності діяльності», який проводився 28 листопада 2023 року о 11.00 в рамках наукової школи «Забезпечення конкурентоспроможності та ефективності функціонування національної економіки та її суб'єктів» кафедри Обліку та аудиту Одеського національного технологічного університету

УХВАЛИЛИ: 1. Затвердити результати наукового колоквіуму «Сучасні аспекти проведення аналізу функціонування національної економіки та діяльності її суб'єктів в контексті забезпечення їх конкурентоспроможності та ефективності діяльності».

2. Здобувачам вищої освіти які підготували та доповідали на науковому колоквіуму в рамках дослідження за темами КРМ і КРБ надати апробацію наукових досліджень, а саме:

2.12. Здобувачу СВО «Магістр», спец. 071 «Облік і оподаткування», ОПП «Облік і аудит» – О.А. Козаку, тема доповіді: «Аналіз заборгованості підприємства: особливості здійснення з метою підвищення ефективності його діяльності».

Зав. кафедри
обліку та аудиту

ПІДПИСАНО

Валерій НЕМЧЕНКО

Секретар

ПІДПИСАНО

Людмила ГОЛОВАЧЕНКО